

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Transsexualita – jak prožívá svou změnu pohlaví rodič a jeho dítě

Vypracoval: Michal Laburda

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kouřilová, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 7. 6. 2021

.....

Michal Laburda

Poděkování

Na tomto místě bych moc rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Janě Kouřilové, Ph.D. za její ochotu, trpělivost a cenné rady. Zároveň bych moc chtěl poděkovat všem respondentům, kteří se účastnili mého výzkumného šetření a v neposlední řadě svým přátelům a rodině za trpělivost a podporu.

Abstrakt

Název práce: Transsexualita – jak prožívá svou změnu pohlaví rodič a jeho dítě

Autor práce: Michal Laburda

Vedoucí práce: Mgr. Jana Kouřilová, Ph.D.

Tato bakalářská práce se zabývá prožíváním dětí, jejichž rodiče prošli či procházejí procesem přeměny pohlaví a zároveň se zaměřuje na samotné rodiče, kteří proces přeměny pohlaví podstoupili nebo podstupují. Cílem práce bylo zmapovat, jak děti prožívají přeměnu pohlaví rodiče, zejména jaké prožívají pocity ohledně této situace, zda došlo k proměně vztahu mezi dítětem a rodičem a také s jakými obtížemi se potýkají v důsledku přeměny rodiče. Dílčím cílem bylo také zjistit, jaké domněnky mají samotní transsexuální rodiče o prožívání jejich dětí ve vztahu k jejich tranzici. Sběr dat proběhl za užití polostrukturovaných rozhovorů. Tato data byla následně zanalyzována za užití obsahové analýzy a zpracována formou případových studií. Z výsledků vyplývá, že většina dětí změnu pohlaví rodiče neprožívala negativně. Potýkaly se ale s celou řadou těžkostí, které jejich prožívání značně ovlivnilo.

Klíčová slova: transsexualita, změna pohlaví, rodiče, děti

Abstract

Title: Transsexualism - how a parent and his child experience his or her gender reassignment

Author: Michal Laburda

Supervisor: Mgr. Jana Kouřilová, Ph.D.

This bachelor's thesis focus on the experience of children whose parents have gone through or are going through the process of gender reassignment and at the same time focuses on the parents themselves who have undergone or are undergoing the process of gender reassignment. The aim of the work was to map how children experience the gender reassignment of parents, especially how they feel about this situation, whether the relationship between the child and the parent has changed and also what difficulties they face due to the change of parents. A partial goal was also to find out what assumptions of transgender parents themselves about the experience of their children in relation to their transition. Data collection was performed using semi-structured interviews. These data were then analyzed using content analysis and processed in the form of case studies. The results show that most children did not experience their parent's sex change negatively. However, they faced a number of difficulties, which greatly affected their experience.

Key words: transsexualism, gender reassignment, parents, children

Obsah

Úvod.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Víceúrovňová determinace pohlaví	10
1.1 Pojem „pohlaví“ – z hlediska biologie	10
1.2 Pojem „gender“ – z hlediska sociologie	11
1.3 Sexuální identita – z hlediska jedince	11
2. Transsexualita	12
2.1 Definice transsexuality	12
2.2 Etiologie transsexuality	13
2.3 Projevy či příznaky během života	14
3. Transsexualita a rodičovství	17
3.1 Coming out rodiče	17
3.2 Vztah rodič - dítě a jeho proměna	19
3.3 Vyrovnávací strategie dítěte	20
3.4 Socio-emoční a behaviorální přizpůsobení dítěte.....	22
3.5 Vliv na vývoj pohlavní identity dítěte	23
3.6 Duševní zdraví dítěte	24
3.7 Začlenění dítěte do společnosti	25
3.8 Stigma.....	27
II. EMPIRICKÁ ČÁST	28
4. Metodika výzkumného šetření.....	28
4.1 Výzkumný problém	28
4.2 Cíle výzkumného šetření	28
4.3 Výzkumné otázky	28
4.4 Typ výzkumu.....	29
4.5 Výzkumný vzorek	29
4.6 Metoda sběru dat	30
4.7 Metoda zpracování dat a jejich analýza.....	31
4.8 Etické aspekty výzkumného šetření	32
5. Případové studie.....	32
5.1 Pavel - Lucie.....	33
5.2 Petra – Patrik	36
5.3 Martin – Iveta a Roman	41

6. Výsledky výzkumného šetření	49
7. Diskuze.....	52
Závěr	55
Seznam citovaných zdrojů a literatury	56
Seznam tabulek	60
Seznam příloh.....	61

Úvod

Transsexualita či celková problematika genderu je v poslední době často diskutovaným tématem a to nejen odborníky, ale také širokou veřejností. Na tento fenomén, který se dle odborné literatury týká pouze promilové části populace (Fifková et al., 2008), přestává být díky osvětě a informovanosti nahlíženo jako na patologický jev a lidé, kteří se potýkají s genderovou dysforií, se nyní čím dál více obracejí na odbornou pomoc a přestávají svůj problém skrývat. Ne vždycky tomu tak bylo a mnoho lidí svůj fyzický diskomfort raději potlačilo, aby se vyhnuli společenské perzekuci. Často se snažili zapadnout mezi běžnou populaci, založili rodiny a snažili se sžít s pohlavím, které jim bylo při narození přiděleno. Pro některé ale tento diskomfort začne být časem neúnosný a rozhodnou se vstoupit do procesu přeměny pohlaví, aby konečně mohli být tím, kým se cítí. Vědecká pozornost a svým způsobem i mediální, je zaměřena především na problematiku transsexuality jako takovou a soustředí se spíše na mladistvé, kteří se v posledních letech na odborníky obracejí v čím dál nižším věku. Lidé, kteří podstoupí proces přeměny pohlaví v dospělosti či v pokročilejším věku bývají opomíjenou skupinou a otázku, jak tuto proměnu prožívají děti těchto jedinců a jak tato proměna ovlivní vztahy rodičů, kteří se identifikují jako transsexuální, s jejich dětmi, si pokládá málokdo. V českém prostředí nebyly tyto otázky nikdy zodpovězeny a počet zahraničních studií, které by se věnovaly tématu prožívání dětí transsexuality rodičů, je velmi nízký. Jelikož jsem se nedočel odpovědi na tyto otázky v žádné literatuře a výsledky výzkumů, které se zabývají dětmi transsexuálních rodičů, převážně vycházejí z klinické praxe terapeutů či výpovědi rodičů, rozhodl jsem se, že si na tyto otázky získám odpovědi sám a to prostřednictvím své bakalářské práce.

Cílem této práce je získat odpovědi na to, jak děti prožívají změnu pohlaví svého rodiče, s jakými těžkostmi se potýkají během rodičova procesu a jak transsexualita a celý proces proměnil vztah mezi rodiči a jejich dětmi. Dílčím cílem je také zmapovat, jaké domněnky mají rodiče o prožívání jejich dětí této skutečnosti a zjistit, zda se tyto domněnky shodují s reálným prožíváním jejich dětí.

V první kapitole teoretické části práce se věnuji vymezení pojmu pohlaví, na které nahlížím z několika různých perspektiv, které jsou nezbytnou podmínkou pro pochopení problematiky transsexuality, jejichž etiologií, projevům a definici se věnuji v kapitole

druhé. Třetí kapitola je již zaměřena na transsexualitu ve spojitosti s rodičovstvím, kde se zaměřuji především na jednotlivé aspekty, kterých se změna pohlaví rodiče u dětí dotýká.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Víceúrovňová determinace pohlaví

Transsexualita bývá označována jako jedna z poruch pohlavní identity člověka. Abychom pochopili, jaká je její podstata, jak se projevuje a jakým způsobem narušuje či ovlivňuje sebepojetí jedince, jeho prožívání, identitu a interpersonální vztahy, je zapotřebí si nejprve vymezit několik pojmů. Vysvětlení pojmů jako je pohlaví, gender či sexuální identita nám dává nejen možnost nahlížet na pohlaví člověka z různých perspektiv, ale také možnost jej vnímat jako konstrukt, který je utvářen a ovlivňován mnoha aspekty.

1.1 Pojem „pohlaví“ – z hlediska biologie

Pojem pohlaví je znám především z oblasti biologie. Pohlavím (anglicky „sex“) se obecně rozumí skupina znaků, která determinuje jedince na biologické úrovni. Používá se především při rozlišování biologických atributů (jako jsou pohlavní orgány, sekundární pohlavní znaky či skladba páru pohlavních chromozomů), na základě kterých je jedinec označen jako příslušník pohlaví ženského či mužského (Oakley, 2000).

K této determinaci dochází již během nitroděložního vývoje, kdy pohlavní chromozomy (XX nebo XY) rozhodují o formování pohlavních žláz, které se podílejí na utváření vnitřních i zevních pohlavních orgánů. Po narození se následně dle vzhledu vytvořených pohlavních orgánů konstatuje pohlaví jedince, které bývá zapisováno do rodného listu a jiných matričních či úředních dokumentů (Fifková et al., 2008).

Z biologického hlediska se tedy kategorizace člověka dle dichotomie pohlaví může jevit zcela jednoznačně a nediskutabilně. Ovšem i v biologii či genetice se i přes všeobecně uznávané dichotomické rozdělení lidí na muže a ženy můžeme setkat s jedinci, kteří se vymykají chromozomálnímu či anatomickému standardu. V tomto případě hovoříme o tzv. intersexualitě, kdy znaky, podle kterých se rozhoduje o pohlaví jedince, nejsou ani zcela mužské ani zcela ženské (Callahan, 2009).

Vzhledem k této skutečnosti lze konstatovat, že ani na biologické úrovni není determinace jedince v souvislosti s pohlavím dogmaticky dichotomická.

1.2 Pojem „gender“ – z hlediska sociologie

Termín gender bychom mohli označit jako synonymum ke slovnímu spojení „pohlavní role“ či „sociální pohlaví“. Lze jej chápat jako sociální konstrukt, kdy k jednotlivým pohlavím se pojí určité kulturní a sociální stereotypy či očekávání. Bývá vštěpován již od narození a stává se součástí identity člověka. Jelikož jde o jev sociální, očekávané vzorce chování se v kontinuu času, stejně jako společnost sama, neustále modifikují a dané normy jsou tudíž proměnlivé – tzn. hranice, které určují, co je čistě ženskou či čistě mužskou záležitostí již nejsou tak striktně vytyčeny (Fajfeta, 2004).

Někteří odborníci jej vymezují binárně – tzn. mužský gender a ženský gender. Například Gjuričová (1997, in Janošová, 2008) uvádí, že „pojem gender vyjadřuje rozdíly mezi muži a ženami, jejichž podstata spočívá v kulturních a sociálních vzorcích chování.“ (s. 40)

Hartl a Hartlová (2010) hovoří o genderu obdobně. Chápu jej jako sociální rozlišení maskulinity a feminity. Konkrétně jako druh chování, které je předepsané společností a které má určité normy, jaké jednání je typické pro muže a jaké pro ženu.

Jiní gender chápou spíše jako spektrum než dichotomickou volbu, které souvisí spíše s pohlavní identitou. Někteří lidé se neidentifikují ani jako muži ani jako ženy (užívají výraz „nebinární“), a stojí kdesi uprostřed anebo zcela odmítají identifikaci sebe sama na základě dichotomie a neztotožňují se s žádným pohlavím (užívají výraz „agender“) (Richards et al., 2016).

1.3 Sexuální identita – z hlediska jedince

Sexuální identita (od angl. slova *sex* = pohlaví) či pohlavní identita je pocit příslušnosti k určitému pohlaví. Jedinec subjektivně vnímá sounáležitost s vlastním tělem, biologickým pohlavím (s pohlavními orgány, včetně sekundárních pohlavních znaků) a pohlavím sociálním (sociální role, vzorci chování určené společností) nebo naopak rozpor. Pohlavní identita má kognitivní i emocionální komponentu a promítá se do myšlení, citění i chování jedince (Fifková et al., 2008).

K jejímu formování dochází již ve druhém trimestru nitroděložního vývoje při působení sexuálních steroidů na centrální nervový systém. Další výrazné modifikace probíhají po narození, kdy začínají působit vlivy prostředí a komplexně se dotváří zhruba do osmnáctého měsíce života (Weiss, 2010).

Když je identita vytvořena, můžeme ji chápat jako prvotní sebeidentifikaci, která se následně podílí na změnách v chování, seberepresentaci a stylizaci do určité sociální role (Janošová, 2008).

Transsexuální lidé se tedy dostávají do jakéhosi rozporu, jelikož jejich pohlaví na biologické úrovni je například ženské, ale jejich sexuální identita je mužská a naopak. Do tohoto rozporu vstupuje i gender, jelikož od těchto lidí jsou očekávány jisté standardy chování, které jsou dány kulturou a společností, v souladu s jejich biologickým pohlavím. Tím, že nedochází k naplnění dané pohlavní role, ale role opačné, vymykají se tito lidé normě a bývají často odsuzováni a nepochopeni.

2. Transsexualita

2.1 Definice transsexuality

Z etymologického hlediska je pojem „transsexualismus“ složeninou ze dvou latinských slov, „trans“ = přes, změna a „sexus“ = pohlaví.

Definice transsexuality existuje mnoho. Každý autor vymezuje danou poruchu trochu odlišně, ovšem všechny definice a vymezení mají jedno společné – jsou z velké části utvořeny převážně subjektivním údajem.

Meyer a Kapfhammer (1995) ji vymezují jako určitou rozepři, při které se lidé trpící touto poruchou cítí zachyceni ve falešném těle a zároveň pociťují pudově silnou touhu své pohlaví změnit.

Když bychom vycházeli z 10. revize oficiálně platné Mezinárodní klasifikace nemocí (2020), tak můžeme tuto poruchu, která je vedena pod diagnózou F 64.0, označit jako stav jedince, který si přeje žít a být akceptován jako člen opačného pohlaví. Tento stav bývá obvykle spojený s pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím a s přáním

takového chirurgického a hormonálního zásahu, aby tělo alespoň přibližně odpovídalo preferovanému pohlaví.

Fifková, Neumann a Weiss (2020) uvádějí, že dle současnosti je transsexualita stále řazena mezi duševní poruchy, respektive poruchy pohlavní identity. Nicméně vzhledem k osvětě ohledně této problematiky, se různá aktivistická sdružení snaží, aby nebyla vnímána jako něco patologického, a tudíž usilují o vyškrcnutí transsexuality z klasifikace duševních nemocí. Souhlas vyjadřuje i řada odborníků, a proto v již připravované 11. revizi MKN diagnózu transsexualita či porucha pohlavní identity v kategorii duševních nemocí nenajdeme. Dochází však k vytvoření nové diagnózy s názvem „gender inkongruence“ (pohlavní/rodový nesoulad), která by měla být přijatelnější.

2.2 Etiologie transsexuality

Dodnes není zcela zřejmé, jaké jsou příčiny vzniku. Teorie, které se snaží vysvětlit příčiny transsexuality, můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Psychologické teorie a biologické teorie. Dalo by se říct, že psychologické teorie staví na předpokladu, že porucha vzniká až v postnatálním období, zatímco biologické teorie předpokládají vznik poruchy v období prenatálním.

2.2.1 Psychologické teorie

První psychologické teorie, které se pokoušely objasnit příčinu vzniku poruchy pohlavní identity, vznikaly v 50. a 60. letech. V této době platily všeobecně uznávané teorie lidského vývoje psychoanalytické a behavioristické. Obě teorie vycházely z předpokladu, že vývoj osobnosti je zcela naučený, především na základě výchovy a rodičovských vztahů. Za zásadní bylo považováno prvních pět let života (McConaghy, 1993). Průkopníkem těchto teorií byl především John Money, americký sexuolog, který s Anke Erhardtovou vyslovili názor, že při narození je pohlavní identita nediferencovaná a formuje se v prvním roce života následným pohlavním nastavením a výchovou (Money & Erhardt, 1972).

Jinou psychologickou teorii vybudoval psychoanalytik Stoller (1968), který předpokládal, že transsexualita vznikne u mužů ve chvíli, kdy se otec výchovy neúčastní a

matka je podporuje v ženském chování. U žen vidí příčinu vzniku v situaci, kdy se rodičům po narození nezdá dítě dosti femininní a tuto ženskost tedy nepodporují. Dívka si poté přebírá po otci ochrannou roli a mužské vzorce chování. Byla provedena řada výzkumů. Například Buhrich a McConaghy (1978) se pokusili ověřit hypotézu rozhodujícího vlivu rodinné výchovy, hypotéza ovšem nebyla potvrzena. Někteří odborníci, kteří propagovali teorii vzniku poruchy na základě učení a výchovy, přiznali příležitostnou roli i faktorům biologickým.

2.2.2 Biologické teorie

Biologické teorie tedy předpokládají, že daná porucha vzniká již během nitroděložního vývoje. Český sexuolog Petr Weiss (2010) uvádí, že:

Němec Dörner a Holanďan Gooren zastávají názor, že vznik transsexuality je ovlivněn hormonálně. Hlavními oblastmi mozku zodpovědnými za procesy sexuální diferenciacce jsou hypothalamus a amygdala. Jde o relativně samostatná centra: centrum pro maskulinní či femininní typ, sekrece gonadotropinů, centrum pro sexuální orientaci, centrum pro sexuální roli (s. 443).

Organizace těchto center je v kritických vývojových obdobích závislá na hladině pohlavních hormonů a neurotransmiterů. Právě změny hladin specifických pohlavních hormonů vedou ke strukturálním nebo biochemickým změnám těchto oblastí mozku, které souvisejí s chováním v pohlavních rolích. U mužského plodu může dojít k nižší produkci androgenů, která může vést k organizaci mozku plodu na ženský. U ženského plodu může naopak dojít k větší produkci androgenů nadledvinkami a mozek tedy může být organizován jako mužský (Fifková et al., 2008).

2.3 Projevy či příznaky během života

I když nám příčiny transsexuality nejsou zcela známy, a tudíž nelze jejímu výskytu zabránit, je o to důležitější brát zřetel na projevy či příznaky tohoto nesouladu, aby mohl být včas diagnostikován a aby tito lidé mohli být tím, kým se cítí a vést plnohodnotný život. Někteří jedinci vykazují projevy určitého rozporu již během dětství, jiní s příchodem pubescentního věku a někteří navenek nevykazují projevy žádné.

2.3.1 Projevy během dětství

První příznaky počínající poruchy pohlavní identity se mohou objevit již okolo druhého roku života. Některé děti o sobě například začínají mluvit jako o příslušníkovi opačného pohlaví, vykazují určité vzorce chování, které jsou spíše typické pro pohlaví druhé a těžko přijímají situaci, kdy je jim takové jednání zakazováno (Fifková et al., 2008).

Ať se již jedná o hračky, volnočasové aktivity, užívání zájmen, volby oblečení či účesu (délka vlasů apod.), obvykle se přání či preference těchto dětí liší od toho, co po nich vyžadují rodiče, a tak často dochází ze strany dětí k protestům (Polaris Teen Center, 2018)

Chlapci

Když se zaměříme na možné projevy transsexuality u chlapců, tak ti obvykle během dětství vykazují zájem o dívčí hračky, dávají přednost dívčímu kolektivu a věnují se aktivitám, které dle společenského nastavení přísluší dívkám (Fifková et al., 2008). Někteří mají tendenci močit vsedě a schovávat penis. Jiní se snaží co nejvíce napodobovat ženské chování – snaží se používat ženská gesta, pohybovat se ladně, držet tělo určitým způsobem a přizpůsobovat intonaci hlasu tak, aby zněl jemněji (Janošová, 2008).

Dívky

U dívek mohou být projevy obdobné, ovšem opačného rázu. Dívky naopak dávají přednost chlapeckému kolektivu. O panenky příliš zájem nejeví, raději tráví čas hraním míčových her. Zároveň velmi často projevují nesnášenlivost dívčího oblečení, jako jsou šaty či sukně a dožadují se stříhání vlasů na krátko. Oproti chlapcům jsou takové projevy u dívek do jisté míry společností přijímány, zejména pokud se věnují právě sportovním aktivitám a jsou v nich úspěšné (Fifková et al., 2008).

Tyto projevy mohou být potenciálními ukazateli transsexuality, ale také nemusí. Sejbalová (2019) upozorňuje, že tyto projevy u dětí automaticky neznamenají, že v dospělosti budou transsexuály a podstoupí změnu pohlaví. Dle Fifkové (2008) nicméně

zatím nedokážeme predikovat, u kterých dětí se skutečně jedná o transsexualitu a u kterých o dočasnou genderovou dysforii.

2.3.2 Projevy během dospívání

Období dospívání je životní etapou, při které dochází k hledání sebe sama. Jedinec se v této době vyrovnává s proměnou vlastního těla, vypořádává se s požadavky, které jsou kladeny společností a vytváří si subjektivně uspokojivou formu vlastní identity (Vágnerová, 2012). Pro jedince, kteří cítí rozpor ve své pohlavní identitě, je toto období obzvláště obtížné. Tito jedinci v tomto období cítí fyzické a psychické nepohodlí, je pro ně složité se zařadit, jelikož v tomto věku se obvykle kolektiv začíná dělit dle pohlaví. Zároveň dochází k výrazným fyzickým změnám, které tito jedinci vnímají jako nežádoucí. Na druhou stranu se toto nepohodlí stává pro mnohé z nich jakýmsi impulsem k hledání odpovědi a díky tomu se jim podaří svůj problém pojmenovat (Fifková, 2021).

V tuto chvíli bychom mohli tuto skupinu jedinců pomyslně rozdělit do skupin podle toho, jak se s danou situací vypořádají, respektive jaký postoj zaujmou vůči svému stavu. Jednu skupinu tvoří ti, kteří se již v dětství identifikovali jako příslušníci opačného pohlaví. Tito lidé obvykle svůj vzhled příliš nemění, vystupují nadále v roli, ve které se cítí sami sebou a vyhledávají odbornou pomoc, díky které jsou schopni projít procesem přeměny pohlaví. Druhou skupinu tvoří dospívající, kteří se snaží do jisté míry vyhovět nárokům a konvencím společnosti. Snaží se zapadnout mezi ostatní a nepoutat na sebe pozornost. Nosí obvykle neutrální oblečení, účes a hledají odhodlání k řešení svého rozporu. Třetí skupinu tvoří ti adolescenti, kteří trpí těmi největšími obavami. Z jejich vzhledu ani chování není patrné, že by trpěli pohlavní rozladou. Obvykle vystupují v rolích typických pro pohlaví, které jim bylo přiděleno a snaží se svou vnitřní identifikaci s opačným pohlavím popřít. Někteří vstoupí do manželství a mají děti (Fifková et al., 2008).

2.3.3 Projevy v dospělosti

U většiny transsexuálních osob pociťuje jisté příznaky již během adolescence. Pokud se její projevy objeví až v dospělosti, bývá tomu tak především z důvodu nedostatečné

informovanosti o této problematice. Tito lidé, zejména v minulosti, neměli potřebné informace a lékařskou péči, aby svůj problém mohli řešit, a tak svůj rozpor v identitě většinou potlačili a snažili se přizpůsobit životu a rolím, které jim byly přiděleny. V České republice představoval problém především minulý politický režim, kdy proces přeměny pohlaví byl velice komplikovaný. Mnoho lidí se tak rozhodlo projít tímto procesem až po roce 1989, kdy mnozí z nich měli již potomky a byli v manželském svazku (Fifková et al., 2008).

3. Transsexualita a rodičovství

V posledních letech se problematice transsexuality dostává čím dál větší pozornosti. Lékařská péče je nyní dostupnější a na odborníky se obrací větší počet osob. Mladí lidé, rodiče s dětmi, ale také dospělí lidé či lidé pokročilého věku, kteří se snažili zapadnout do společensky nastavených rolí a stali se rodiči. Počet transsexuálních jedinců, kteří mají své biologické děti není zcela znám. V České republice není tato oblast dostatečně prozkoumána a celosvětový počet také přesně určit nelze. Dle dat různých zahraničních průzkumů se odhaduje, že 25% - 49% transsexuálních lidí má děti (Dierckx et al., 2016).

3.1 Coming out rodiče

Neoddělitelnou součástí procesu přeměny pohlaví je tzv coming out. Tento výraz bychom mohli volně přeložit jako „vyjít ven“, ale v českém prostředí se tento překlad nepoužívá. Jako vhodný ekvivalent bychom mohli označit „přiznání se“, ale především v posledních letech se užívá právě převzatý pojem coming out. Toto označení je běžné mezi širokou veřejností, ale také v odborné sféře. Například Procházka (2002) jej užívá v souvislosti s homosexualitou a vysvětluje jím proces, při kterém dochází k rozpoznávání či sebeuvědomování své sexuální orientace a zároveň ke sdělování daného sebeuvědomění důležitým osobám, jako jsou rodina a přátelé. Tento proces ovšem probíhá i u transsexuálních osob, kdy předmětem sdělení není odlišnost sexuální orientace, ale rozdílnost pohlavní sebeidentifikace. Dle Smetáčkové (2020) se jedná o poměrně dlouhodobou záležitost, která zahrnuje tři fáze: uvědomění, přijetí a sdělení. V první fázi dochází k uvědomění vlastní odlišnosti na základě srovnávání obrazu sebe sama

s ostatními lidmi a jejich zkušenostmi. Toto srovnávání obvykle přináší první myšlenky, že je „něco jinak“. Tyto myšlenky se často opakují a jedinec si vytváří obraz, čeho se tato odlišnost týká. Ve chvíli, kdy dojde k tomuto uvědomění, je ukončena první fáze coming outu. Druhou fází je přijetí uvědomělé skutečnosti. Skutečnost, že jedinec ví, že jeho pohlavní sebeidentifikace je odlišná, neznamená, že ji akceptuje. Aby došlo k pozitivnímu přijetí sebe sama, je zapotřebí přiměřené sebevědomí daného jedince a alespoň částečná podpora jeho okolí. V této fázi se obvykle snaží přijít na to, kam, by se mohl „zařadit“ a jaký názor mají na tuto problematiku jeho nejbližší. Třetí fází je sdělení či takzvaný vnější coming out. Vnější coming outem se rozumí sdělování své sexuální identifikace svému okolí. První sdělení rodině či přátelům bývá zásadní zkušeností, která může jedince upevnit v sebepřijetí nebo naopak zcela znejistit a snížit jeho sebevědomí.

Pro rodiče, kteří se rozhodnou podstoupit změnu pohlaví je coming out vůči svým dětem důležitým, ale zároveň velmi obávaným milníkem v jejich tranzici. Někteří rodiče se toho kroku obávají natolik, že čekají dokud jejich děti nedospějí. Největší obavy plynou z domněnek o následcích jejich sdělení. Mají strach, že své děti traumatizují, že se naruší jejich vztah nebo že o ně úplně přijdou (Fifková et al., 2008).

Při sdělování skutečnosti dítěti, že se jeho rodič identifikuje jako opačné pohlaví, a tomu, jak ji přijme, hraje roli několik faktorů. Například výsledky výzkumné studie Veldorale-Griffinové (2014) ukazují, že velmi důležitým faktorem je věk dítěte. Někteří rodiče čekají až do dospělosti dětí, jelikož očekávají větší pochopení, ale paradoxně dle této studie mladší děti se zdají být více přijímající než děti dospělého věku. K obdobnému závěru dospěla i studie Whiteové a Ettnera (2007), kdy z rozhovorů s 27 rodiči, kteří se identifikují jako transsexuální a prošli coming outem, vyplývá, že mladší děti oznámení rodiče lépe přijaly a celkově se rychleji dokázaly přizpůsobit. Hinesová (2006) naopak předpokládá, že věk dítěte nemá příliš vliv na to, jak sdělení rodiče přijme. Dle jejích úvah dítě bez ohledu na věk potřebuje čas na přijetí takové skutečnosti.

Whiteová a Ettner (2007) v rámci své studie také spolupracovali s několika terapeuty, jejichž klientelu tvoří převážně transsexuální jedinci. Na základě jejich výpovědí zdůraznili několik dalších faktorů, které mohou ovlivnit reakci či adaptaci dítěte na coming out rodiče, respektive faktory, které pozitivně působí na přijetí této změny.

Mezi tyto faktory řadí:

- Úzké emocionální vazby mezi dítětem a netranssexuálním rodičem
- Spolupráce mezi rodiči při výchově dítěte
- Podpora transsexuálního rodiče ostatními rodinnými příslušníky
- Blízký vztah mezi dítětem a transsexuálním rodičem
- Přetrvávající kontakt s oběma rodiči

Pravděpodobně nelze konstatovat, že pokud jsou naplněny všechny tyto faktory, že reakce dítěte bude automaticky kladná, ovšem dle zkušeností terapeutů mohou právě tyto faktory představovat určité předpoklady pro pozitivní přijetí dítětem.

3.2 Vztah rodič - dítě a jeho proměna

Coming out vůči svému dítěti či dětem bývá pro transsexuálního rodiče prvním důležitým krokem. S tímto krokem ovšem vyvstává otázka, jak toto sdělení či samotná změna pohlaví rodiče ovlivní vztah s jeho dítětem či dětmi. Kvalitativních studií, které by poskytly rozsáhlá data, není mnoho. Mnohá výzkumná šetření vychází z výpovědi terapeutů nebo rodičů, ale pouze zlomek vychází z výpovědi dětí. Na absenci údajů od potomků v předchozích studiích upozorňovala již Veldorale-Griffinová (2014), která zdůrazňovala, že děti mohou vnímat vztah se svým rodičem odlišně, než rodič samotný. Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, dle Fifkové (2008) se transsexuální rodiče často obávají, že jejich změna pohlaví by mohla narušit jejich vztah. Mají strach, že je děti nepřijmou nebo že je přestanou mít rády. O to důležitější se vzhledem k těmto obavám stávají výsledky studií, které chybějící dětské hledisko a zkušenosti, přinášejí. Jednou z těchto studií, je studie Kristen Norwoodové (2013), která se zabývala vnímáním změny pohlaví v rámci rodinných vztahů. Dle výsledků některé děti (či jiní rodinní příslušníci) pojmají změnu pohlaví rodiče pouze jako revizi jeho genderové identity. Vnímají, že tato revize rodiče jako osobu nezmění, ale že pouze upraví jeho vzhled a sociální vystupování. Některé děti oproti tomu prožívají tranzici rodiče jako tzv ztrátu a náhradu, které mají pocit, že rodič, jakého znaly, je pryč a nahrazuje jej někdo jiný. V tomto případě mohou cítit smutek, hněv, ale také zmatek, jelikož rodič nadále zůstává, ale podoba, kterou znaly, se stala minulostí.

Na pocit ztráty svými výsledky navázala i kvalitativní studie provedená ve Velké Británii (Zadeh, Imrie & Golombok, 2019). Dle jejich výsledků se ovšem tento pocit ztráty týkal pouze malého počtu dětí ze vzorku. Drtivá většina dětí uvedla, že se jejich vztah s rodičem výrazně nezměnil. Několik dětí dokonce sdělilo, že se jejich vztah zlepšil, jelikož rodič byl po zahájení procesu přeměny pohlaví mnohem šťastnější a to se projevilo i v chování ke svým nejbližším.

Zjištění výše zmíněných studií obecně poukazují na fakt, že změna pohlaví rodiče sama o sobě ve většině případech v konečném důsledku nepůsobí nepříznivě na kvalitu vztahu mezi rodičem a dítětem (Norwood, 2013; Zadeh et al., 2019). Je ovšem zapotřebí brát zřetel na skutečnost, že změna pohlaví je časově dlouhodobým a emočně náročným procesem, při kterém se dynamika vztahu mezi rodinnými příslušníky může proměňovat. Dle výsledků Národního průzkumu diskriminace transsexuálů, který zahrnoval vzorek 300 transsexuálních rodičů, vyplývá, že 30 % dětí respondentů odmítalo se svými rodiči mluvit nebo trávit čas bezprostředně po jejich coming outu (Grant et al., 2011). Odmítání rodiče je ve většině případů ale pouze dočasným stanoviskem (Hines, 2006).

Nicméně i přesto se může stát, že kontakt mezi rodičem a dítětem je omezen úplně. Při výzkumném šetření Whiteové a Ettnera (2007) 5 % transsexuálních rodičů uvedlo, že během procesu přeměny pohlaví se svými dětmi nestýkali a 10 % rodičů se se svými dětmi nestýkalo ani šest let po tranzici. Dle Fifkové (2008) se někteří odborníci domnívají, že pokud se jejich klienti rozhodnou podstoupit změnu pohlaví, je nejlepší rodinu definitivně opustit, a tak někteří tuto cestu zvolí. Ve většině případu ale omezuje kontakt mezi dítětem a transsexuálním rodičem bývalý partner či netranssexuální rodič dítěte (Grant et al., 2011). Mnoho dětí uvádí, že vztah s transsexuálním rodičem nevnímají jako narušený a samotná tranzice rodiče pro ně nepředstavuje zásadní problém. Hovoří spíše o problémech či konfliktech způsobených rozpadem vztahu rodičů (Veldorale – Griffin, 2014).

3.3 Vyrovnávací strategie dítěte

Změna pohlaví rodiče sama o sobě, je pouze jedním z aspektů, se kterými se dítě transsexuálního rodiče vyrovnává. Pokud se jeho rodič rozhodne podstoupit přeměnu pohlaví, přináší toto rozhodnutí celou řadu změn, které mohou výrazně ovlivnit emoční prožívání a celkovou pohodu dítěte.

Jednou ze zásadních změn, se kterou se děti transsexuálních jedinců potýkají, je změna ve fungování rodiny. Coming out jednoho z rodičů či samotný proces přeměny pohlaví bývá totiž ve většině případů příčinou jejího rozpadu, jelikož aby jedinec mohl změnu pohlaví podstoupit, nesmí setrvat v manželství (Fifková et al., 2008). Rozvod rodičů představuje pro dítě náročnou životní situaci. Dle Smithe (2004) děti na tuto situaci reagují celou řadou různých emocí, se kterými se musí vypořádat. Zároveň ale zdůrazňuje, že rozvod rodičů nemusí mít pro dítě automaticky negativní dopady. Za nejzásadnější pokládá přístup rodičů a to, jakým způsobem dokážou i přes rozpad jejich vztahu svou situaci vykomunikovat. Matějček a Dytrych (2002) doporučují, aby si rodiče mezi sebou nevytvářeli akutní nepřátelství a své dítě jím nezatěžovali. Mnoho rodičů má během či po rozvodu tendence přisuzovat svým partnerům ty nejhorší vlastnosti, aby docílili vlastní úlevy. Tato situace může být ovšem pro děti velmi zatěžující a zraňující. Veldorale – Griffinová (2014) dle výsledků své studie zmiňuje, že některé děti se potýkají s velkou tenzí, jelikož „stojí uprostřed“ mezi rodiči. Názory odborníků z předchozí studie Whitové a Etnera (2007) se také shodují, že rozvod rodičů, který probíhá v nespřáteleném duchu, představuje pro dítě jeden z hlavních stresorů. Fortierová (2015), která se zabývala zkušenostmi transsexuálních rodičů a dětí v kontextu s přechodem ve Francii, také zaznamenala, že pokud netranssexuální rodič je nepřátelský vůči transsexuálnímu, adaptace a přijetí transsexuality rodiče je pro dítě mnohem náročnější a dle Fifkové (2008) je v nejlepší zájmu dítěte získat druhého rodiče pro spolupráci. Zároveň dodává, že i přesto, že rozvod je podmínkou pro úřední změnu pohlaví, v její praxi se čím dál častěji setkává s rodinami, kteří i po rozvodu zůstávají nadále v soužití. Jestli k rozpadu vztahu rodičů dojde, záleží především na soudržnosti vztahu mezi partnery, schopnosti adaptace a v neposlední řadě na sexuální orientaci partnerů.

Pokud je sexuální orientace transsexuálního rodiče homosexuální, existuje zde možná pravděpodobnost, že může partnerství zůstat zachováno. Na druhé straně homosexualita rodiče může představovat další zátěž, se kterou se dítě musí vypořádat. Dle Weisse (2010) je u FtM jedinců (female to male), čili u mužů, kteří se narodili jako ženy, procentuální zastoupení homosexuality podobné jako u běžné populace. U MtF (male to female), žen, které se narodily jako muži, jsou tato čísla procentuálně vyšší. Z průzkumu provedeného Národním centrem pro transsexuální rovnost (NCTE) vyplývá, že 27 % MtF respondentů z téměř 28 000 vzorku, je homosexuálně orientováno, zatímco z FtM

respondentů 12 % (James et al., 2016). Není tedy nepravděpodobné, že se rodič může svěřit nejen s odlišnou pohlavní sebeidentifikací, ale také s rozdílnou sexuální orientací.

Tato sdělení mohou pro děti transsexuálních rodičů představovat silné stresové situace, se kterými musí vypořádat. Na stresové situace dle Folkmanové a Lazara (1987) lidé obecně reagují určitými copingovými strategiemi. Tyto strategie dělí do následujících kategorií:

Strategie zaměřené na emoce

Příkladem této kategorie copingových strategií, je například ventilace emocí (Janovská, 2020). Ze závěru studie Jakea Pynea (2012) vyplývá, že některé děti po coming outu rodiče reagovaly na tuto situaci pláčem či hněvem.

Strategie zaměřené na problém

Jiné děti, zejména starší, se snažily situaci pochopit. Snažily se do problematiky transsexuality více proniknout, například prostřednictvím literatury (Fortier, 2015).

Strategie zaměřené na útěk

Využití této copingové strategie může představovat například útěk ze situace nebo ignorování samotného problému (Janovská, 2020). Některé děti po coming outu rodiče či během procesu odmítaly se svým rodičem mluvit nebo se s ním stýkat (Grant et al., 2011).

Strategie zaměřené na hledání opory

Někteří jedinci se při silné stresové situaci obrací na druhé. Hledají oporu u osob blízkých nebo u odborníků (Janovská, 2020). Fifková et al. (2008) potvrzuje, že ve své praxi pracuje nejen se svými transsexuálními klienty, ale také s jejich rodinami.

Je důležité poznamenat, že změna pohlaví je relativně dlouhodobým procesem, při kterém děti mohou volit různé vyrovnávací strategie, které se mohou v průběhu času proměňovat. Zároveň je důležité brát v potaz, že čas, který potřebují k vyrovnání se s výše zmíněnými situacemi je také značně individuální.

3.4 Socio-emoční a behaviorální přizpůsobení dítěte

Proces přeměny pohlaví zahrnuje nejen změny fyzické, ale také změny sociální. Lidé, kterým je diagnostikována porucha pohlavní identity, po zahájení procesu přeměny pohlaví začínají žít ve všech oblastech svého života v opačné roli. Obvykle změní vizáž,

jméno a hovoří o sobě v patričním rodě (Heath, 2006). Díky těmto signálům je okolí schopné se na danou situaci časem adaptovat (Fiková et al., 2008).

Pro děti transsexuálních jedinců ovšem tyto změny mohou být poměrně náročné. Některé děti mohou pociťovat stres v důsledku, že nevědí, jak transsexuálního rodiče oslovovat či jaké zájmeno mají používat (Veldorale – Griffin, 2014). Dle výsledků několika studií většina dětí oslovuje svého rodiče, zejména na veřejnosti, novým křestním jménem či přezdívkou. Některé děti používají již změněný titul nebo oslovení „teta“ či „strýc“. Některé naopak stále používají nezměněný titul „máma“ či „táta“ (Hines, 2006; White & Ettner, 2007). Pro mnohé rodiče ale dle Fortierové (2015) oslovení v nezměněné podobě nepředstavuje projev neakceptace. Naopak mnozí z nich i přesto že vystupují ve všech oblastech života v souladu se svou identifikací, tuto roli i s oslovením ponechávají beze změny.

Fyzický vzhled a image představují pro transsexuální osoby důležitou složku sociálního přechodu. Transsexuální jedinci se snaží co nejrychleji podobat pohlaví, se kterým se identifikují, aby nejen zapadli do norem společenských konvencí, ale také aby redukovali úzkost spojenou s vlastním fyzickým nepohodlím (Grift et al., 2016).

Změna vzhledu transsexuálního rodiče může pro dítě představovat náročnou fázi v procesu adaptace. Děti transsexuálních jedinců reagují na proměnu vzhledu a vystupování rodiče nejrůznějšími emocemi. Některé děti se cítí zahanbeni fyzickým vzhledem rodiče. Jiné zažívají pocit ztráty, jelikož se proměňuje nejen vzhled rodiče, ale také některé jeho aktivity a zájmy. MtF jedinci se obvykle začínají věnovat koníčkům, které jsou dle společenské konvence považovány spíše za feminní. FtM jedinci naopak maskulinním. V některém případě se stává, že rodič přestane jevit zájem o aktivity, které se pojí k původnímu pohlaví a dítě tak může nabýt pocitu ztráty, pokud se jedná o aktivitu, které se věnovali společně. U některých dětí se objevují pocity s jistou ambivalencí. Hanba pociťovaná na veřejnosti zůstává u těchto dětí vzhledem k sociálnímu stigmatu spojenému se změnou pohlaví velmi častým pocitem, i když se tento vliv může postupem času zmenšit a proměnit ve skutečný obdiv rodiče (Fortier, 2015).

3.5 Vliv na vývoj pohlavní identity dítěte

Jednou z hlavních otázek ohledně změny pohlaví rodiče je, zda může tato proměna, nějakým způsobem ohrozit či narušit psychický vývoj dítěte nebo jeho vlastní pohlavní

identifikaci. Tuto otázku si pokládají nejen rodiče, kteří se proces přeměny pohlaví chystají podstoupit, ale také veřejnost samotná vzhledem k vrůstající medializaci a osvětě této problematiky.

Otázkami spojené s genderem, pohlavím či pohlavní identifikací se věnovala celá řada odborníků. Ti se shodují, že změna pohlaví rodiče nemá na pohlavní sebeidentifikaci dítěte nebo její vývoj negativní vliv. Svá stanoviska zakládají nejen na biologických teoriích vzniku transsexuality, které jsem představil v první kapitole práce, ale také na svých vlastních výzkumných šetřeních a klinických zkušenostech (Green, 1998; Fifková et al., 2008; Perrin et al., 2002; Weiss, 2010).

I přesto, že počet výzkumných šetření, které by se věnovali transsexualitě ve spojitosti s rodičovstvím, je malý, tak žádný autor neuvádí, že by se v důsledku přeměny pohlaví rodiče vyskytly u dětí těchto jedinců nějaké markantní poruchy pohlavní identity (White & Ettner, 2007; Veldorale – Griffin, 2014; Fortier, 2015).

Svou skepsi, že by transsexualita rodiče podněcovala výskyt transsexuality u dítěte, vyjadřuje i Janošová (2008), která se ve své knize věnuje vývojem a úskalím identity u chlapců a dívek. Dle jejího názoru má pohlavní identita biologický základ, který je ve své podstatě neměnný. A tudíž jej nelze ovlivnit.

Někteří lidé se zároveň obávají skutečnosti, že by změna pohlaví rodiče mohla negativně ovlivnit gender jejich dětí ve vztahu k maskulinitě a feminitě. Obdobné obavy projevuje veřejnost ohledně rodin, kdy výchovnou roli zastávají homosexuální páry (Janošová, 2000). Mnozí se domnívají, že absence muže či ženy ve výchově by mohla způsobit příliš velkou feminitu u chlapců a příliš velkou maskulinitu u dívek. Golomboková (2005) na tyto obavy reaguje výzkumným šetřením, ze kterého vyplývá, že míra feminity či maskulinity dětí vychovávaných homosexuálními páry se příliš neliší od dětí vychovávanými páry heterosexuálními. Nedbáková a Polášková (2005) poznamenávají, že děti vyrůstající v rodině homosexuálních partnerů se projevují pouze méně stereotypně.

3.6 Duševní zdraví dítěte

I přesto, že se negativní vliv na vývoj pohlavní identity dítěte v důsledku změny pohlaví rodiče nepotvrdil, mnoho rodičů se obává, že svou proměnou by mohli své děti traumatizovat. Hana Fifková et al. (2008) se k těmto obavám vyjadřují následovně:

Dítě jistě může být traumatizováno a frustrováno, stejně jako jiné děti, bude-li se v jejich blízkosti dít něco, čemu nebudou rozumět, něco, kvůli čemu se rodiče dostanou do konfliktu, něco, co jednoho rodiče od rodiny oddělí. Na uvedená místa si však můžeme dosadit i desítky jiných důvodů, než je transsexualita (s. 136).

Základním kamenem pro harmonický vývoj a duševní pohodu dítěte je s dítětem o dané problematice komunikovat (Lev, 2004). Pokud rodiče vzájemně spolupracují a aktivně s dítětem komunikují, je pravděpodobné, že se dítě na danou situaci rychleji adaptuje (White & Ettner, 2007). Pokud však mezi rodiči panují konflikty z důvodu přeměny pohlaví rodiče, stává se rodinné prostředí, které dle Vymětala (2004) představuje bezpečné místo, prostředím pro dítě stresující. Dítě nemusí pociťovat, že je rodiči přijímáno a důsledkem těchto pocitů může být strach či úzkost.

Jak již bylo zmíněno výše, změna pohlaví rodiče je v mnoha případech doprovázena rozpadem vztahu rodičů. Rozvod sám o sobě, pokud probíhá za nepřátelských podmínek, může pro dítě představovat náročnou životní situaci, která může výrazně ovlivnit jeho zdraví. Dle Sawickiho mohou někteří lidé na náročné životní situace reagovat zhroucením. U někoho se mohou rozvinout různá psychosomatická onemocnění či psychické obtíže (Sawicki et al., 2008). Fifková proto apeluje na své klienty, aby spolu s druhým rodičem jednali vždy v nejlepším zájmu dítěte (Fifková et al., 2008).

Ohledně zdraví dětí, jejichž rodič je transsexuální se vyjadřuje i Janošová (2008). Dle jejího názoru je největším nebezpečím ohledně psychické pohody dítěte nedostatečná či zcela chybějící tolerance ze strany okolí. Děti, jejichž rodiče nesplňují většinová konformní kritéria společnosti, mohou být konfrontováni stigmatem.

3.7 Začlenění dítěte do společnosti

Jedním z prvních kroků k zahájení procesu přeměny pohlaví, je coming out, kterému jsem se věnoval v první podkapitole 3. kapitoly této práce. Toto odhalení se či zveřejnění své rozdílné sexuální identifikace se ovšem dotýká nejen transsexuálního jedince, ale také jeho rodiny.

Netypický rodinný vzorec nebo určitá výstřednost rodiče se často stává nežádoucím terčem pozornosti druhých lidí. Někteří rodiče, aby zabránili případným sociálním obtížím, kterým by dítě muselo čelit, raději svou rozdílnou strukturu tají. Pokud se jedná o děti

školního věku, tak se školou například spolupracuje pouze jeden rodič a druhý se od těchto záležitostí distancuje. Jiní volí novou školu, která má v tomto ohledu pochopení (Janošová, 2008). Většina rodičů, kteří změnu pohlaví podstupují, se obává, že kvůli své tranzici bude jejich dítě vystaveno posměškům, diskriminaci či dokonce šikaně (Freedman et al., 2002).

Studie, které se zabývají i mimo jiné společenským přijetím dětí transsexuálních jedinců, nám přinášejí poněkud různorodá stanoviska. Ve výzkumné studii Veldorale – Griffinové (2014) třetina dospělých dětí uvedla, že se v průběhu studií, kdy rodič realizoval svou změnu pohlaví, potýkala se šikanou. Dle výsledků studie Freedmana (2002) se s jistými obtížemi s vrstevníky setkala 33 % respondentů, ale žádný z nich je nepřisuzoval tranzici rodiče. Rodiče, kteří tvořili výzkumný soubor Greena (1998) naopak nepopisují, že by se jejich děti setkaly se šikanou či jiným obtěžováním. Je ovšem otázkou, zda se s ní děti skutečně nesetkaly nebo zda o tom rodiče pouze nevědí.

Fortierová (2015) na sociální úskalí u dětí transsexuálních lidí nahlíží jako na problematiku jednotlivých společností. Zda bude dítě přijímáno či vyčleňováno z kolektivu dle ní závisí na tom, jak se daná společnost staví k transparentnosti či obecně k trans identitě. Janošová (2000) vyjadřuje stanovisko podobné. Dle jejího názoru mají větší problém se začleněním lidí, kteří žijí ve společnostech homofobicky orientovaných. Míru homofobie či transfobie chápe jako nepřímou úměrnost k liberalismu dané společnosti. Domnívá se, že liberálnější společnosti jsou více tolerantní k lidem s rozdílnou sexuální orientací či identitou. Za východisko k větší toleranci v méně liberálních zemích považuje informovanost a začlenění sexuální výchovy do soustavy vzdělávání.

Co se školního prostředí týče, zajímavá zjištění nám přinášejí výsledky průzkumu sdružení PROUD, který byl proveden v roce 2016 v prostředí českých škol. Tento průzkum zjišťoval postoje žáků a studentů k lidem s odlišnou sexuální orientací či identitou. Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že z LGBT¹ komunity největší antipatie vzbuzovali u tázaných žáků a studentů trans lidé. Jedna čtvrtina dotazovaných uvedla, že by se necítila dobře v jejich přítomnosti a jedna pětina, že trans lidé nejsou stejní jako ostatní lidé.

¹ LGBT je zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby.

Zůstává otázkou, jaké má coming out transsexuálního rodiče důsledky na dítě ve vztahu ke školnímu či pracovnímu kolektivu v českém prostředí. Tuto otázku se pokusím zodpovědět ve výzkumné části této práce.

3.8 Stigma

Sociálním stigmatem se rozumí dle Goffmana (2003) jistý rys člověka, který je na jeho základě určitým způsobem společností vylučován. Tímto rysem může být tělesná vada, duševní onemocnění, homosexualita, ale také odlišná pohlavní identifikace.

Dle Heathové (2006) společnost nahlížela na transsexualitu jako na abnormalitu a jednání těchto lidí považovala za skandální, jelikož bylo plně v rozporu s náboženskými ideály a sociální konformitou. V posledních letech se náhled na transsexuální menšinu vzhledem k osvětě této problematiky proměňuje, ale i přesto se mohou tito jedinci a jejich rodiny setkat s působením stigmatu.

Transsexuální jedinci, kteří procesem teprve prochází a jejich vzhled ještě zcela neodpovídá jednoznačným standardům mužské či ženské podoby, jsou vystaveni stigmatu nejvíce, jelikož jsou pro svůj nekonformní vzhled pro ostatní viditelní (Grant, 2011).

Na základě této odlišnosti mohou tito jedinci čelit diskriminaci, posměškům, znevýhodněním či dokonce fyzickému násilí (Stotzer, 2009). Někteří v důsledku své proměny ztrácejí zaměstnání a mohou se tak ocitnout ve strachu o své materiální zabezpečení (Conron et al., 2012).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4. Metodika výzkumného šetření

4.1 Výzkumný problém

Prožívání změny pohlaví rodiče dětmi je poměrně neprobádanou oblastí problematiky poruch pohlavní identity. Otázky ohledně genderu, procesu přeměny pohlaví či transsexuálních osob jsou v poslední době často diskutovaným tématem, ovšem hlavní fokus bývá právě na osoby procházející přeměnou pohlaví. Jak prožívají tuto situaci děti těchto jedinců, nebývá příliš zmiňováno. Výsledky výzkumného šetření by mohly sloužit jako rozšíření dané problematiky. Zároveň se práce zaměřuje na prožívání rodičů a jejich domněnky o prožívání jejich dětí, které se nemusí shodovat s reálným prožíváním dítěte. Výsledky práce by tedy mohli posloužit také rodičům, kteří se chytají změnu pohlaví podstoupit a poskytnout jim určitý vhled.

4.2 Cíle výzkumného šetření

Tato práce si klade za cíl pokusit se zachytit, jakým způsobem prožívají děti změnu pohlaví svého rodiče. Jaké pocity zažívají v průběhu rodičova procesu přeměny pohlaví, s jakými těžkostmi se potýkají v důsledku rodičovy přeměny a jak se proměnil jejich vztah. Cílem je také zmapovat, jaké domněnky mají rodiče o prožívání svých dětí této změny a zjistit, zda se domněnky rodičů shodují s reálnými pocity jejich dětí.

4.3 Výzkumné otázky

Pro realizaci výzkumného šetření byly vytvořeny čtyři výzkumné otázky, které odpovídají stanoveným výzkumným cílům.

VO1: Jak prožívají děti změnu pohlaví svých rodičů?

VO2: S jakými těžkostmi se děti potýkaly během rodičova procesu přeměny pohlaví?

VO3: Jak se proměnily vztahy mezi transsexuálními rodiči a jejich dětmi?

VO4: Jak se liší domněnky rodičů od reálného prožívání dětí jejich tranzice?

Na základě těchto výzkumných otázek, byly vytvořeny tři tematické okruhy, které byly šetřeny nejen z pohledu dětí, ale také z pohledu transsexuálních rodičů. Ke každému okruhu byla přiřazena data, která se vztahují k jednotlivým výzkumným otázkám. Čtvrtým tematickým okruh vznikl následnou komparací prožitků dítěte a domněnek rodiče.

4.4 Typ výzkumu

Pro vlastní výzkumné šetření jsem zvolil kvalitativní přístup, jelikož dle Creswella (1998, cit in Hendl, 2012) je kvalitativní výzkum procesem hledání porozumění, při kterém výzkumník vytváří holistický obraz zkoumaného jevu.

Díky tomuto přístupu jsem měl možnost nejen osobně spolupracovat s respondenty, kteří tvoří pouze promilovou součást populace, ale také získat komplexní obraz o zkoumaném problému. Kvantitativní přístup, by vzhledem k dostupnosti vzorku, byl pouze stěží proveditelný. Na druhou stranu výsledky, ke kterým jsem svým výzkumným šetřením dospěl, se týkají pouze mnou oslovených respondentů a není možné je zcela zobecnit.

4.5 Výzkumný vzorek

Dle odborníků se transsexualita týká pouze promilové části populace. Transsexuálních jedinců, kteří se stali biologickými rodiči, je ve společnosti ještě méně. Dostupnost respondentů je tedy velmi limitována. K samotným dětem těchto jedinců, vedla cesta pouze přes jejich rodiče. Z tohoto důvodu, jsem stanovil pouze 2 základní kritéria, a to: 1) mít zahájený či dokončený proces přeměny pohlaví a 2) mít biologické dítě nebo děti, které by bylo ochotné a schopné se podělit o své zkušenosti.

Respondenti byli osloveni prostřednictvím skupin na sociální síti Facebook, kde tito lidé tvoří komunitu. Sdílejí zde své zkušenosti, rady a diskutují o aktualitách této problematiky. Vložil jsem do těchto skupin příspěvek s žádostí o spolupráci na mém výzkumném šetření, který obsahoval stručný popis podstaty mé práce, výše zmíněná kritéria a mé kontaktní údaje. Na tuto žádost mi zareagovalo pět rodičů, kterým jsem prostřednictvím telefonického hovoru sdělil bližší informace. Zároveň jsem získal telefonní či mailové spojení na jejich děti. Dva z těchto rodičů si spolupráci pravděpodobně nakonec vzhledem k citlivosti tématu rozmysleli, a tak na opakované pokusy o komunikaci

nereagovali. Nicméně další dva rodiče i se svými dětmi byli do vzorku zahrnuti. Třetí rodič se svým dítětem po telefonické komunikaci nakonec do vzorku zahrnut nebyl, jelikož dětský respondent vzhledem ke svému nízkému věku nebyl schopný spolupráce. Rodič mi ovšem poskytl kontakt na svého známého, který je také rodičem a byl by ochotný i se svým potomkem se výzkumného šetření účastnit. Tím vznikl konečný vzorek respondentů, který je zřehledněn v níže přiložené tabulce.

Tabulka č. 1 – Výzkumný vzorek

RODIČ	DÍTĚ/DĚTI	POHLAVNÍ IDENTIFIKACE
Pavel (43 let)	Lucie (21 let)	FTM
Petra (45 let)	Patrik (17 let)	MTF
Martin (52 let)	Iveta (26 let) Roman (29 let)	FTM

*FTM – female to male – z ženy na muže

MTF – male to female – z muže na ženu

4.6 Metoda sběru dat

Sběr dat byl proveden za užití polostrukturovaných rozhovorů, přičemž byly vytvořeny dvě sady otázek. Jedna sada otázek byla určena transsexuálním rodičům, která byla koncipována tak, aby otázky, které byly pokládány, zjišťovaly skutečnosti a domněnky rodičů ve vztahu ke stanoveným výzkumným okruhům. Druhá sada otázek byla určena dětem těchto jedinců a byly navrženy rovněž tak, aby pokrývaly jednotlivé tematické okruhy.

Polostrukturovaný rozhovor, jako nástroj pro sběr dat, byl vybrán záměrně, jelikož pokud by byli respondenti vyzváni k volnému vyprávění, mohl by se rozhovor odchýlit od zkoumaného problému a nezískal bych potřebná data. Jako hlavní výhodu polostrukturovaného rozhovoru spatřuji v přiměřené kontrole nad směrem rozhovoru a také libovolnost v pořadí pokládaných otázek, která přispívá k přirozenosti vedené konverzace, a tudíž k možnosti získat co nejvíce potřebných informací.

Vzhledem k situaci, že sběr dat probíhal v době koronavirové pandemie, navrhl jsem možnost realizovat naše setkání za užití internetových komunikačních technologií s ohledem na zdraví respondentů. Tuto alternativu využil pouze jeden respondent.

S ostatními účastníky výzkumného šetření proběhla osobní schůzka, kde proběhl předem smluvený rozhovor. Před samotným rozhovorem proběhla nezávazná společenská konverzace, při které jsem účastníkům sdělil několik základních informací o sobě a při které jsem ještě jednou přiblížil své výzkumné záměry. Zároveň byl podepsán informovaný souhlas.

Rozhovory byly realizovány na klidném a soukromém místě, aby je bylo možno kvalitně zaznamenat prostřednictvím audionahrávky a především aby se vzhledem k citlivosti tématu dotazovaní cítili bezpečně a příjemně.

4.7 Metoda zpracování dat a jejich analýza

Zaznamenaná data byla převedena pomocí doslovné transkripce do textové podoby, kde byla nadále upravena. Byly odstraněny nepotřebné informace, které nesouvisely se zkoumaným tématem a byla také očištěna od tzv. vycpávkových slov či slovní vaty. Pro větší přehlednost jsem vyznačil stanovené otázky tučně a oddělil je od výpovědí respondentů vložením řádku mezi odstavci. Takto upravený text jsem si přečetl a porovnal jej s textem z audionahrávky, abych zkontroloval, zda jsem neodstranil nějaké zásadní informace, které by mohly být podstatné pro správnost interpretace.

Pro zpracování jsem využil kvalitativní metodu případové studie. Tato metoda je při kvalitativním zpracování hojně využívána, jelikož umožňuje plné pochopení konkrétního případu a možnost zachytit hloubkový obraz zkoumaného jevu. Případové studie vychází z předpokladu, že důkladné prozkoumání jednoho případu napomůže porozumění případům podobným (Chrastina, 2019).

Tedy data, která jsem získal od rodičů a dětí byla zpracována do jednotlivých případových studií. Každá případová studie zahrnuje reálné prožívání dítěte a domněnky rodiče o jeho prožívání. Tato data jsou následně komparována.

Při zpracování jednotlivých případů byl přepsaný text okódován a na základě společných charakteristik byly vytvořeny kategorie, které představují tři tematické okruhy. Čtvrtý tematický okruh vznikl následnou komparací. Tyto okruhy byly navrženy tak, aby odpovídaly výzkumným otázkám:

- 1) Prožitky (VO1)
- 2) Těžkosti (VO2)
- 3) Proměna vztahu (VO3)
- 4) Komparace (VO4)

4.8 Etické aspekty výzkumného šetření

Během výzkumného šetření a vypracovávání práce byl brán zřetel na několik etických aspektů, které by měli tvořit neoddelitelnou součást každého vědeckého bádání.

Jedním z těchto aspektů byl informovaný souhlas, který byl poskytnut v tištěné či elektronické podobě všem účastníkům výzkumu. Informovaný souhlas obsahoval stručné seznámení s tématem a povahou zkoumané problematiky, upozornění, že rozhovor bude nahráván, ujištění, že veškeré data, která by mohla sloužit k jejich identifikaci, budou pozměněna a že mohou svou účast s ohledem na dobrovolnou účast na výzkumném šetření kdykoliv ukončit.

Dalším aspektem vzhledem k citlivosti tématu byla ústní úmluva, že nebudou poskytnuty žádné osobní či kontaktní údaje třetím stranám během práce ani po jejím dokončení.

5. Případové studie

Jednotlivé případové studie jsou psané dle vytyčených tematických okruhů. Každá případová studie obsahuje text popisující prožívání dítěte/děti a domněnky rodiče. Na konci jednotlivých případů je stručná komparace domněnek rodiče s reálným prožíváním jeho dítěte. V textu jsou využity výpovědi respondentů pro komplexnost a autenticitu vytvořeného textu a jsou zachovány oslovení rodičů v takové podobě, jak je oslovují jejich děti pro větší přehlednost. Nejsou tedy ponechány za účelem, aby jakkoliv znevažovaly identitu respondentů rodičů.

5.1 Pavel - Lucie

Pavel zahájil svůj proces přeměny pohlaví v roce 2016. V době, kdy navštívil odborníka, byl již rozvedený a ve své péči měl šestnáctiletou dceru **Lucii**. Svou rozdílnou pohlavní identifikaci sdělil své dceři ještě před začátkem procesu téhož roku. Nyní žije ve všech aspektech života jako muž a proces přeměny pohlaví zdárně dokončil.

Lucie:

Věk: 21

Coming out rodiče: v 16 letech dítěte

Prožitky

Když se Lucie dozvěděla, že se její matka cítí být mužem, zahrnuly ji rozporuplné emoce. „*Cítila jsem zmatek, vztek, smutek.. prostě takovou směsici.*“ V danou chvíli nevěděla, jak se zachovat a co má své matce odpovědět. „*Seděly jsme v kuchyni a já na ni prostě zírala a vůbec jsem netušila.*“ Pro Lucii bylo matčino oznámení velmi šokující, ale i přesto si snažila udržet otevřenou mysl. „*No byl to šok, ale po chvíli jsem se uklidnila a snažila jsem se s ní o tom mluvit.*“ Když ji matka vyprávěla, jak to měla již od dětství se svými pocity, Lucie začala pociťovat lítost a snažila se situaci pochopit. „*Bylo mi jí líto, když mi to říkala. A pak jsem si začala uvědomovat, že to vlastně musí být fakt těžký.*“ Když její matka začala vystupovat jako muž, Lucie uvedla, že nepociťovala žádné negativní emoce. „*Já jsem to neřešila. Ono mi nikdo se ani nijak neposmíval.*“ Když se ale skutečnost, že její matka vstoupila do procesu, dozvěděl Lucčin otec, začaly mezi rodiči konflikty, z čehož Lucie byla velmi smutná. „*Táta to prostě tenkrát nevzal a.. byly tam furt nějaký hádky a to bylo dost ubíjející.*“ Mezi rodiči panovala silná tenze a to pro Lucii bylo nejvíce stresující. „*Člověk si připadal jak mezi dvěma mlýnskýma kolama.*“ Dle jejích slov se ale situace časem uklidnila. Když její matka zahájila hormonální terapii, začala žít ve vytoužené roli a její podoba se začala měnit, Lucie se snažila být matce v sociálním přechodu oporou. „*Vybíraly jsme spolu oblečení a tak. Chtěla jsem, aby se cítila dobře.*“ Uznala ale také, že i když byla proměna postupná a na změnu vzhledu si zvykla rychle, na užívání mužského rodu si nezvykla dodnes. „*Mně to tam nějak prostě nesedí. Já ji beru pořád jako mamku a i když se nějak snažím, jde mi to blbě.*“ Když měla její matka podstoupit první operaci, Lucie prožívala ambivalentní pocity. „*Jako měla jsem radost,*

protože jsem nějak tušila, že bude šťastnější, ale..zároveň tam byl jako i strach. “ Lucie se obávala především možných zdravotních komplikací, ale ty naštěstí nenastaly. „Nakonec to bylo v pohodě. A při tý druhý už jsem se nebála. “

Těžkosti

Lucie se během matčina procesu dle jejích slov s výraznými těžkostmi nepotýkala. Zdůraznila, že největším stresorem pro ni byly pravděpodobně konflikty, které mezi rodiči určitou dobu panovaly. *„Jako nejhorší byly asi ty hádky našich. Tam..to bylo fakt nepříjemný. “* Její otec ze začátku situaci matky příliš nepřijímal. *„Jako i pro mě to byl šok, ale táta ten..to nemohl kousnout dlouho. On..prostě mu to trvalo. “* Lucie se snažila otci vysvětlit, že její matka si situaci nevybrala, ale otec toto odmítal akceptovat. *„On to prostě nechápal. Je stará škola a on celkově nikdy moc nemusel ani gay nebo lesby. “* Často se stávalo, že vznikl konflikt i mezi Lucií a otcem. *„Občas jsme se chytli, protože jsem bránila mamku a on si jel svou no. “*

A určitou obtíž spatřuje Lucie i v oslovování. *„Já prostě furt říkám mami. Jako když jsme někde venku, tak to neříkám, ale doma říkám furt mami no, nejde mi tam nic jinýho. “*

Proměna vztahu

Dle Lucie k výrazným změnám vztahu mezi jí a její matkou nedošlo. Lucie uvedla, že již před matčíným coming outem si byli velmi blízké a to se nezměnilo. *„Jak jsem byla od mala v mamky péči, tak jsme si byly vždycky jako hodně blízky. A musím říct, že jsme pořád. “* Fakt, že její matka prošla procesem přeměny pohlaví na jejich vztahu nic nezměnil. *„I když mamka je teď mužem, tak si furt rozumíme. Pořád se dokážeme bavit a říkáme si všechno. “* Lucie svou matku vnímá stále jako matku a domnívá se, že se to pravděpodobně nikdy nezmění. *„Je to prostě furt mamka. Já ji беру, jaká je, ale prostě to bude navždy mamka. “*

Pavel:

Věk: 43

Prožitky

Když se Pavel chystal svěřit své dceři Lucii, že již od mladého věku se cítí být mužem a že by rád zahájil proces přeměny pohlaví, tak byl velmi nervózní a své rozhodnutí, že ji to sdělí mnohokrát odkládal. *„Já jsem ji to chtěl říct už dlouho předtím,*

ale vždycky jsem se zasekl a pak jsem couvnul. “ Jednoho dne se ale odhodlal a se svými pocity se svěřil. *„Lucka byla ze začátku asi hodně našťvaná, myslím, že žádný dítě tohle slyšet nechce.*“ Pavel se domníval, že své dceři v tu chvíli ublížil a že ji pravděpodobně ztratí. *„V tu chvíli jsem si řekl, že jsem asi právě přišel o dceru.*“ Dle Pavla se ale emoce po nějaké chvíli ustálily. *„Pak už byla klidnější a bylo tak nějak vidět, že se tomu snaží porozumět. Že se vztekem bojuje.*“ I když s ním Lucie začala o jeho prožívání hovořit, Pavel cítil pocit viny, jelikož se domníval, že i přesto jeho dcera trpí. *„Já si myslím, že to stejně muselo být pro ni v tu chvíli hrozný a že je možná do dneška.*“

Když Pavel postupoval procesem, domníval se, že to jeho dcera již akceptuje, ale že svým způsobem s tím nadále bojuje. *„Když jsem si změnil jméno, začal se vlivem hormonů postupně měnit..nevím, možná si myslela, že prostě ztrácí mámu.*“ Lucie ale dle Pavlových slov nikdy o negativních pocitech ve vztahu k jeho proměně nemluvila. *„Ona teda nikdy nic neřekla, že by se cítila špatně, ale já si myslím, že mě jen nechtěla ranit.*“ Postupem času ale dle Pavla jeho dcera přijímala více. *„Když pak viděla, že jsem takhle spokojený, tak asi i byla ráda.*“ Když se chystal Pavel na operativní zákrok, dle jeho slov to jeho dcera příliš neprožívala. *„Jako..já myslím, že to prostě brala jak to je, že se tím nějak zvlášť nezaobírala.*“

Těžkosti

Pavel uvedl, že největší obtíží, se kterou se jeho dcera vypořádává dodnes, je oslovení. *„Tam je vidět, že v tom tápe.*“ Pavel sice nikdy nevyžadoval, aby jeho dcera používala mužský rod nebo ho oslovovala jménem, ale domnívá se, že samotné oslovení v jakékoliv podobě představuje pro jeho dceru nepříjemnou situaci. *„Vždycky když mě má oslovit, tak se zarazí a je vidět, že se jí v ta situace nelíbí.*“

Zároveň se domnívá, že především v době, kdy s procesem začínal, se jeho dcera možná bála reakcí okolí a že pocítovala stud. *„Možná že se za mě styděla, že má mámu, která není jako běžné mámy.*“

Proměna vztahu

Pavel uvedl, že výraznou změnu v jejich vztahu nepocítil. *„My spolu pořád dobře vycházíme.*“ Dle jeho slov jeho dcera dospívá a považuje za přirozené, že jejich společný čas je nyní omezenější. *„Má přítele, takže mamka jde prostě na druhou kolej. /smích/“* Zároveň ale dodal, že jsou si s dcerou stále blízcí a že i přes fakt, že je nyní mužem, jeho

dcera s ním nadále sdílí své starosti a trable. „*Pořád drbeme o klukách a všem možným, To se nezměnilo.*“

Komparace

Když se Pavel Lucii svěřil s tím, že se cítí být mužem, domníval se, že jeho dcera pociťuje především **vztek**. Pro Lucii Pavlovo oznámení bylo ale spíše **šokující** a později jí bylo Pavla **líto**. Když Pavel zahájil proces přeměny pohlaví, změnil styl oblékání a jeho vzhled se začal proměňovat a on začal i veřejně vystupovat jako muž, domníval se, že se jeho dcera za něj pravděpodobně **stydí**. Lucie ale uvedla, že se za svého rodiče nikdy **nestyděla** a naopak se snažila **být mu oporou** při snaze o jeho sociální začlenění. Pro Lucie jako největší obtíž, se kterou se musela během Pavlova procesu potýkat, shledává především **konflikty**, které mezi rodiči panovaly v důsledku Pavlovy přeměny. Pavel se ale domnívá, že největšími těžkostmi pro Lucii byl právě onen **stud** a také problematika **oslovování**. Jako jistou obtíž shledává **oslovování** i Lucie, která se s ní dodnes potýká. Když se Pavel chystal podstoupit **operativní zákrok**, domníval se, že jeho dcera tuto skutečnost výrazně **neprožívala**. Lucie ale uvedla, že z Pavlovo operace měla **smíšené pocity**. Měla **radost** kvůli Pavlovi, ale zároveň pociťovala i **strach** z možných komplikací. Oba se shodují na tom, že se jejich **vztah** výrazně nezměnil a že si jsou stále **blízcí**.

5.2 Petra – Patrik

Petra zahájila svůj proces přeměny pohlaví v roce 2018. Než navštívila odborníka, byla mužem, manželem a otcem. Z manželství má syna **Patrika**, kterému svou rozdílnou pohlavní identifikaci sdělila s tehdejší manželkou před začátkem procesu téhož roku. Nyní žije ve všech aspektech života jako žena a proces přeměny pohlaví zdárně dokončila.

Patrik:

Věk: 17 let

Coming out rodiče: v 15 letech dítěte

Prožitky

Patrik se informaci o pohlavní identifikaci otce dozvěděl z úst obou rodičů, když dokončoval poslední ročník základní školy. Z této informace o svém rodiči se cítil nejdříve

zaskočený a zmatený. „*Nikdy by mě nenapadlo, že můj táta, kterej nikdy nevykazoval žádný tendence, by mohl něco takového cítit, byl jsem zaskočen.*“ Uvádí, že ale nemůže říct, že by se na otce zlobil nebo dokonce, že by ho nenáviděl. Patrik je prý vůči LGBT komunitě tolerantní a je otevřený odlišnostem. Zároveň ale popisuje, že po tom, co zpracoval prvotní šok z této informace, mu bylo otce líto. Lítost vyjadřoval i vůči své matce. „*Mě bylo líto mamky a zároveň my bylo líto táty*“, jelikož když se jeho otec začal sžívat s rolí, se kterou se identifikoval a začal veřejně vystupovat jako žena, Patrikova matka tuto situaci již dobře nenesla. To vygradovalo v častější konflikty mezi rodiči, z čehož byl Patrik smutný. „*Prostě jsem byl smutnej spíš celkově kvůli těm konfliktům.*“ Zároveň popisuje, že mu bylo nepříjemné, když se ho matka snažila do konfliktů zapojovat s úmyslem, aby vyjádřila tehdejšímu manželovi, že jejich dítě je na její straně. „*Mamka samozřejmě chtěla, abych se přiklonil, abych byl na její straně a já se nechtěl přiklánět nikam.*“ Otec prý naopak se jej snažil od manželských konfliktů držet dál, za co byl Patrik rád „*Většinou se fakt snažil mě do toho netahat.*“ Popisuje, že rodinným konfliktům se snažil co nejvíce vyhýbat. Jednou prý i přesto byl do manželského konfliktu zatažen, což v něm vyvolalo vztek a snažil se vůči rodičům vymezit. „*...to jsem byl teda pěkně naštvanej a dal jsem jim to značně najevo, že takhle teda ne*“.

Patrikovi rodiče se nakonec dohodli, že v manželství vzhledem k situaci nemá smysl nadále setrvávat a došlo tudíž k jeho rozvodu. Pro Patrika samotný rozvod rodičů nepředstavoval nejhorší zkušenost a otce z rozpadu jejich manželství nevinil. Naopak byl vděčný, že se rodiče nakonec dohodli sami, v čí péči vlastně bude „*Ve finále jsem byl rád, že to rozhodli za mě, protože.. bych si opravdu nechtěl vybírat. /smích/*“ a že rozvod samotný proběhl v relativně klidném duchu.

Ve vztahu k otcově proměně se Patrik potýkal s nejrůznějšími pocity. Když jeho otec začal vystupovat ve všech aspektech života v roli ženy, Patrik uvedl, že nepocíťoval žádné pocity studu. „*Jsem neměl nějak nepříjemnej pocit, že bych se styděl..prostě jsem šel vedle něho a bylo mi fuk, co si jak kdo myslí.*“ Naopak uvedl, že když se svěřil přátelům, že jeho otec zahájil proces přeměny pohlaví, většina odvahu jeho otce zahájit proces obdivovala, a tak i Patrik nabyt vůči otci jistý obdiv a byl na něj pyšný „*Já jsem na něj vlastně docela i pyšnej, že se nebojí a že se s tím vším popral a pořád pere statečně.*“ Ovšem, když se chystal Patrikův otec podstoupit operaci, potýkal s ambivalentními pocity. Byl zvědavý, ale zároveň měl o otce obavu „*Byl jsem zvědavěj, tak jsem si hledal nějaký informace a rizika..abych se uklidnil, že se tátovi nic nestane.*“ Po otcově operaci, která se obešla bez

komplikací, ale uvedl, že je vlastně nyní šťastný, protože je nyní šťastný i jeho otec „*Beru, že je žena a jsem vlastně šťastnej, že je on šťastnej.*“

Těžkosti

Přeměnu pohlaví rodiče Patrik nevnímal jako příliš obtížnou situaci, se kterou by se dodnes vypořádával. Sdělil však, že pro něj bylo obtížné si zpočátku zvyknout na otcův nový vzhled. „*Bylo těžký si zvyknout třeba na to líčení, na tu změnu šatníku a tak.*“ Tento „nezvyk“, jak jej Patrik nazval, dle jeho slov ale časem vymizel. S čím se potýká dodnes, je oslovování rodiče. V soukromí Petru stále oslovuje jako otce, ovšem na veřejnosti se snaží užívat pro komfort svého rodiče rod ženský a oslovení „tati“ se snaží vyhýbat. „*Je pravda, že je to pro mě trošku těžký občas tam to -a dát.*“ Uvedl, že na používání ženského rodu si u svého otce ještě nezvykl.

Největší těžkostí pro Patrika byla atmosféra v rodině před rozvodem rodičů. „*Atmosféra ke konci jejich vztahu, tak to.. to bylo těžký.*“ Konflikty mezi rodiči nabíraly na intenzitě a občas padlo i nějaké hrubé slovo na osobu otce. „*Tam pak vznikaly nějaký dohady majetkový a sem tam padlo nějaký hnusný slovo na tátu právě.. nějaká nadávka a to mi ho teda bylo líto.*“

Proměna vztahu

Patrik uvedl, že ke svému otci za jeho rozhodnutí nepocíťoval zášť. „*Nemůžu říct, že bych se na něj zlobil.*“ Uvedl, že pouze potřeboval určitý čas, aby informaci, kterou se o svém otci dozvěděl, přijmul. Výraznou změnu vztahu mezi nimi ovšem nepocítil. „*Máme spolu pořád hezký vztah. Já bych řekl, že se nijak nezměnil.*“ Před zahájením procesu Patrik trávil s otcem poměrně velké množství času, jelikož je spojují obdobné záliby. „*Mám rád hry a deskovky..on je takovej, že jsme spolu doma vždycky hráli a smáli se.*“ Dle jeho výpovědi se důsledkem rozvodu rodičů jejich společně strávený čas omezil, ale i přesto si s otcem nadále rozumějí a tráví společný čas stále stejně. „*Hrajeme pořád. Ne teda tak často, ale když jdu k němu na víkend nebo tak, tak je to v podstatě hlavní náplň našeho času.*“ Patrik dodal, že ho otec v jeho zálibách podporuje. „*Je takovej parťák.*“

Za otcovu novou identitu Patrik neprožívá žádný pocit studu. Z jeho výpovědi je patrné, že jeho vztah k otci se nezměnil, že jej má stále rád a jeho nová identita na tomto faktu nic nemění. „*Já ho mám pořád rád.. neřeším nějaký pohledy nebo blbý poznámky..já ho prostě beru.*“ I přesto, že Patrik akceptuje, že jeho otec je nyní ženou, Petra pro něj

bude vždycky otcem. „*Já o něm mluvím pořád jako o tátovi, protože je prostě furt můj táta.*“

Petra:

Věk: 45 let

Prožitky

Petra při sdělování své pohlavní identifikace svému synovi cítila strach. „*Já se teda cítila takhle /ukázka gestem/ malinká.*“ Patrik nejprve zareagoval na toto sdělení mlčením, a tak Petra nabyla dojmu, že si její syn o ní myslí to nejhorší. „*Že si asi myslí, že jsem nějaký blázen nebo zrádce, co ho chce opustit.*“ Domnívala se, že je ze vzniklé situace je její syn smutný a že je na ni našťvaný. „*Myslela jsem si, že je z toho smutný, že je našťvaný..to byly nejprvnější myšlenky.*“ Když s ní ale Patrik začal po několika dnech komunikovat, usoudila, že si pravděpodobně nic špatného nemyslí.

Když Petra začala veřejně vystupovat jako žena, domnívala se, že se za její vzhled Patrik pravděpodobně stydí „*Možná se za mě styděl.. přece jen, když máte tátu a najednou by měl jít po ulici s tátou, kterej má na sobě sukni, tak..*“ a že pravděpodobně cítí strach kvůli možným posměškům. „*Že se možná bál, aby se mu třeba ve škole nesmáli, kdyby se tam na to přišlo.*“ Zároveň však poznamenala, že i přes její měnící se identitu si Patrik zval kamaráda do jejich společné domácnosti, takže nemůže říct, že by pocit studu byl zcela jednoznačný. „*Vždycky přišel, pozdravil, takže před ním se Páťa asi za mě nestyděl.*“ Když společně trávili čas během jejího procesu přeměny ve společnosti, domnívala se, že Patrik užívá ženského rodu pouze proto, aby se vyvaroval pocitu studu. „*Asi na nás nechtěl zbytečně upozorňovat tím, že by mi někde venku říkal táto. Lidí by mohli začít divně koukat a to by pro něj mohlo být zahanbující.*“ Nyní se domnívá, že oslovení a užívání ženského rodu je pro něj o něco přirozenější.

Ve vztahu k operativnímu zákroku, který Petra podstoupila, se nedomnívá, že by její syn pocíťoval strach. „*Já si nemyslím, že se nějak bál.*“ Naopak uvedla, že měla pocit, že jí to její syn přeje a že má radost. Dodala však, že je možné, že pocíťuje její syn lítost, jelikož se domnívá, že svým rozhodnutím zapříčinila spory v rodině a její následný rozpad. „*Mám strach, že třeba mu to je líto, že nemá takovou tu klasickou rodinu, lítost, že táta není takovej, jakej bejval.*“

Těžkosti

Petra spatřuje jako největší těžkosti, se kterými se musel její syn během jejího procesu přeměny pohlaví vypořádat, konflikty, které v jejich rodině panovaly před rozvodem manželů. „*Asi ten rozvod, protože jsme se ke konci opravdu hádaly.*“ Domnívá se, že pro žádné dítě není příjemné, když se jeho rodiče hádají a kdyby prý mohla, raději by se bývala jim vyvarovala. Zároveň se domnívá, že proměna jejího vzhledu mohla být pro Patrika nepříjemnou situací, se kterou se musel potýkat. „*Já si myslím, že ze začátku to pro něj muselo být těžký. Byl zvyklý na úplně jinou podobu mě.*“ A jistou obtíž spatřuje i v samotném oslovování. „*Je pro něj asi složitý mi říkat táto, když jsem ženou, ale zároveň mámou taky nejsem, protože jsem táta. To pro něj musí být matoucí.*“

Proměna vztahu

Ani Petra výraznou změnu v důsledku své přeměny v jejich vztahu nepocítila. „*Já bych řekla, že náš vztah byl dobrý. A to bych řekla, že se nezměnilo.*“ Uvedla, že jejich společně strávený čas se vlivem rozvodu a také vlivem dospívání jejího syna pouze omezil. *Zkrátka jako každé dítě tak nějak ztrácí zájem o toho rodiče a začíná se věnovat sobě.*“ Dodává, že spolu stále sdílí stejné záliby, které jsou hlavní náplní společného času. „*Stále hrajeme šachy nebo karty.*“ Domnívá se, že Patrik akceptuje, že je ženou, „*Minulé Vánoce mi dal k Ježíšku kabelku. V podstatě taková hloupost mi dokázala, že mě asi fakt bere.*“ ale že ji stejně bude nadále vnímat jako svého otce, s čímž se Petra dle jejích slov nikdy ztotožňovat nepřestane. „*Jako rodič budu navždy táta. Akorát prostě táta, kterej je žena.*“

Komparace

Když se Petra rozhodla, že společně se svou tehdejší ženou sdělí svému synovi, že se cítí být ženou, domnívala se, že má o ní její syn **nejhorší mínění**. Patrik ale uvedl, že byl ze situace „pouze“ **v šoku** a potřeboval chvíli na uspořádání myšlenek. Později se Petra domnívala, že Patrik již situaci zpracoval a že ji **akceptuje**, což Patrik potvrdil. Když Petra vstoupila do procesu, manželství situaci neustálo a došlo k rozvodu. Petra se domnívá, že její syn pocítoval především **lítost**, že jeho otec už není jaký býval a že zapříčinil rozpad rodiny. Patrik skutečně **lítost** cítil, ale především z důvodu konfliktů, které mezi manžely panovaly, než bylo manželství rozvedeno. Když Petra začala žít ve všech oblastech života jako žena, domnívala se, že se její syn **za její nový vzhled stydí** a že pro něj bylo **obtížné**

si na něj ze začátku **zvyknout**. Patrik uvedl, že skutečně bylo pro něj **zpočátku obtížné** si na **nový vzhled** zvyknout, ale zdůraznil, že za vzhled svého otce **stud** nikdy **nepocítoval**. Když Petra podstupovala chirurgický zákrok, **nedomnívala se**, že by její syn pocítoval **strach**. Patrik ale uvedl, že jistou **obavu** o svého otce měl. Co se týče proměny vztahu, Petra i Patrik **se shodují**, že jejich **vztah se výrazně nezměnil**, ačkoliv připouštějí, že spolu tráví **méně času**, jelikož Patrik je v péči matky. Nicméně Patrik Petru **vnímá** stále **jako** svého **otce** a i Petra uvádí, že ačkoliv je ženou, Patrikovým **otcem bude navždy**.

5.3 Martin – Iveta a Roman

Martin vstoupil do procesu přeměny pohlaví v roce 2013. Než tak učinil, žil životem manželky a stal se matkou **Romana** a **Ivety**. Manželství se rozpadlo z důvodu dlouhodobých sporů ještě před zahájením Martinova procesu. Než si Martin proces zahájil, domníval se, že je lesbicky orientovaný. Později si ale uvědomil, že jeho problém nespočívá v sexuální orientaci, nýbrž v pohlavní identifikaci. Nyní žije ve všech aspektech života jako muž a proces přeměny pohlaví zdárně dokončil.

Roman:

Věk: 29 let

Coming out rodiče: ve 21 letech dítěte

Prožitky

Když se Roman dozvěděl, že jeho matka není lesbicky orientovaná, ale že se cítí být mužem, nebyl to pro něj takový šok. Sdělil však, že když měla matka zahájit proces, převažovaly u něj spíše negativní emoce. „*Moje pocity byly spíš negativní a s přeměnou jako takovou jsem nesouhlasil.*“ Smíšené pocity v něm přetrvávaly několik let, jelikož informaci o pohlavní identifikaci matky neuměl zpracovat a začal pocítovat nejistotu. „*V tu chvíli jsem nevěděl, co to znamená a co to bude znamenat.*“ Coming out matky ještě více narušil již oslabené vztahy s otcem, jelikož bývalý manžel Martinovu situaci nepřijmul a vinil jej z údajného zničení života jejich společných dětí, z čehož Roman pocítoval jistou bezmoc. „*Člověk prostě touží po tom mít normální rodinu. A samozřejmě ví, že to nikdy mít nebude.*“ Popsal také, že byl někdy z celé situace plačtivý a potýkal s pocitem závidění. „*Prostě jsem záviděl. Přál jsem si, aby to mohlo být normální i u nás.*“

Zdůraznil však, že i přesto, že přeměnu své matky vnímal jako nepříjemné téma, s názory otce se neztotožňoval a jeho slova vnímal jako ubíjející. „*Se ségrou jsme mámu spíš bránili. Nesouhlasili jsme s tím, jak pořád na ní házel špínu.*“ Pocit úlevy mu přinášeli především přátelé, kteří byli chápaví a tolerantní. „*Kromě zesnulého otce mám okolí velmi tolerantní a to je strašný vysvobození.*“

Když se fyzický vzhled Romanovi matky začal proměňovat, Roman nevnímal tuto skutečnost příliš negativně. „*Dalo se postupně zvyknout na to, že se mění hlas, že se mění tělo. Je to tak dlouhodobej proces, že tam nebyl žádněj vyloženě šok.*“ Když se ale chystala podstoupit chirurgický zákrok, vnímal to velmi negativně. „*To byla do žaludku taková rána. Bylo to hrozně nepříjemný.*“ Uvedl, že o tomto matčině kroku dlouho přemítal a dodnes si není jistý, zda jej zcela přijmul. „*Je to věc, o který člověk přemejšlí. Vnímá to tak, že máma už nebude máma a dodneška nedokážu ani sám sobě odpovědět, jestli to v hlavě vyřešený v hlavě mám nebo nemám.*“

Těžkosti

Během procesu přeměny pohlaví své matky se Roman potýkal s několika obtížemi, se kterými se musel vypořádat. Jednou z nich byly spory s otcem, které Roman nepřisuzoval pouze coming outu matky, ale dle jeho slov mělo toto oznámení na jejich vztahy značný vliv. „*Otec to nesl ze všech nejhůř a měl potřebu kopat okolo sebe. A tím se nějakým způsobem rodinný vztahy dost rozbouřily.*“ Roman chtěl s otcem vzhledem k velmi špatným vztahům přerušit kontakt, ale měl pocit, že nesmí. „*Já jsem se chtěl od otce odstříhnout, ale to mi šlo špatně, protože mi asi v patnácti někdo řekl, že je to můj rodič a že na něj nemůžu zanevřít. Po letech mi došlo, že můžu. Že kromě rodičovství nemáme nic společného a že mi nic jiného nedal.*“ Se špatným vztahem se nepotýkal pouze ve spojitosti s otcem, ale také s Martinovou transsexuální přítelkyní. „*Sympatická nebyla. Já jsem pak nechtěl jezdit a odcizili jsme se ve výsledku i s mámou.*“ V určitý moment tedy Roman vnímal domov dle jeho slov jako určité nepřátelské území.

A v neposlední řadě jistou zátěž představovala přeměna jeho rodiče obecně. Roman uvedl, že vliv všech těchto okolností se podepsal na jeho zdravotním stavu. „*To není žádná výtkka k mámě, ale vnímám v tý době obecně se asi zhoršil celkovej stav zdravotní. Jak ten psychickej, tak fyzickej.*“ Roman dodává, že situace matky pochopit lze, ale přijmout ji už je pro něj horší.

Proměna vztahu

Roman uvedl, že se svou matkou vycházel před jejím coming outem dobře. „*S mámou byly vztahy dobrý, akorát s otcem panovaly neshody dlouhodobě.*“ I přesto, že s matčíným rozhodnutím podstoupit změnu pohlaví nesouhlasil, vždy se ji zastával, když jeho otec pronesl jakýkoliv transfobní komentář. „*Krom toho, že tomu nerozumí, tak má ještě potřebu kopat okolo sebe.*“ Roman také uvedl, že ke své matce cítí velký obdiv. „*Mamka nás vychovala v poměrně obtížný situaci, jak finanční, tak faktický...co souvisela s proměnou. A myslím, že nás vychovala dobře. Takže vůči mamce ohromnej obdiv.*“ Změnu jejich vztahu zaznamenal pouze v době, kdy si jeho matka našla výše zmíněnou partnerku. V té době se odcizili, ale jinak hodnotil jejich vztah kladně. „*Vycházíme spolu dobře.*“ I když je Martin nyní mužem, Roman jej stále vnímá jako matku a tak o ní i hovoří. „*Ať už mluvím s ní nebo o ní, mluvím vždycky jako o mamce. Je to mamka a mamka zůstane.*“ I když se Roman snaží, když s Martinem mluví, používat mužský rod, dělá mu to obtíže. „*Tak snažím se, ale nejde mi to přes patro.*“ Uvedl však, že se snaží, aby Martinovi udělal radost. Dle jeho výpovědi Martin ale nikdy na mužském rodě nebo oslovení novým jménem netrval. „*Máma to vždycky nechávala na nás.*“ I přesto, že je pro Romana obtížné se změnou svého rodiče vyrovnat, na jejich vztahu mu záleží. „*Nechceme ten vztah přetrhout. Bylo by mi to líto vůči mámě a bylo by mi to líto i vůči sobě.*“

Iveta:

Věk: 26 let

Prožitky

Iveta uvedla, že když se ji matka pokoušela před osmi lety svěřit, že se cítí být mužem a že by chtěla vstoupit do procesu, byla to právě ona, kdo ji pomohl toto sdělení říct nahlas. „*Byla tam snaha něco říct a probíhalo to tak, že jsem to vlastně dořekla já za mamku /smích/.*“ Dle jejích slov se její matka s tímto sdělením velmi zdráhala. „*Tam nebyla nějak schopnost se vymáčkout.*“ Když k němu však došlo, Iveta jej přijala velmi dobře. „*U mě úplně v pohodě. Já jsem s tím nikdy neměla problém.*“ O tom, co se proměnou matky změnilo samozřejmě přemýšlela, ale nevnímala ji jako komplikaci nebo něco negativního. „*Tak samozřejmě, že nad tím člověk přemýšlí, ale že by to v tom byl nějaký zádrhel nebo že by to bylo nějak vyloženě nepříjemný, to ne.*“ Jelikož v té době bylo Ivetě osmnáct let a dosáhla plnoletosti, nemusela se již potýkat například s vysvětlováním nastalé situace ve škole. „*Nemusela jsem řešit nějaký.. jakože na třídní schůzky přijde*

mamka apod./smích/“ Zároveň uvedla, že když její matka procházela procesem, tak se cítila vyrovnaně. „*Neměla jsem s tím problém ani vnitřně ani před okolím, co jak vypadá. Že bych se měla cejtit nějak špatně, tak to vůbec.*“ Když se o transsexualitě její matky dozvěděli její vrstevníci či známý, Iveta uvedla, že nejčastější reakcí byla zvědavost. „*Začli bejt takový zvědavý a začali se vyptávat.*“ Někteří k tomuto sdělení měli obezřetný přístup. „*Pokavaď jsme si byli bližší, tak se ten názor dokázal vždycky tak jako přestelovat.*“ S negativní reakcí se, stejně jako její bratr, setkala pouze u svého biologického otce, kterého vnímala jako jediný negativní článek celé situace. Otec Romana a Ivety vnímal rozhodnutí své bývalé ženy jako sobecké a její stav označoval za patologický. „*On byl netolerantní ve všem.*“ Stejně jako její bratr Roman, i Iveta se potýkala s četnými konflikty se svým otcem, aby bránila matčinu čest. Iveta se považuje za nekonfliktního člověka, ale v těchto situacích prý musela zakročít. „*Tady jsem vyloženě šla do konfliktů.*“ S otcem se tedy v této době, stejně jako její bratr, snažila vidat co nejméně.

Když Martin zahájil hormonální terapii a jeho fyzický vzhled se začal proměňovat, i Iveta uvedla, že šlo o změny pozvolné, které prožívala spíše neutrálně. „*Pozvolně to šlo už od dřív. Krátký vlasy a tak.*“ Před samotným operativním zákrokem, který měl Martin podstoupit, pociťovala spíše zvědavost ohledně výsledku operace. Zároveň ale připustila i určitou nejistotu, zda tento krok nezmění její náhled a pozitivní vnímání matčina procesu. „*Tak jako člověk je zvědavěj, jak to bude vypadat /smích/ No a pak takový to, že v tu chvíli vnímám, že jsem s tím v pohodě, ale jak to bude potom. Jestli to budu dál tak vnímat.*“ Tyto pocity nejistoty nakonec ale dle jejích slov vymizely. „*Ještě jsme si z toho dělali srandičky.*“

Těžkosti

I přesto, že Iveta skutečnost, že její matka prochází procesem přeměny pohlaví, nesla dobře, dělalo jí starost prožívání jejího bratra Romana. „*Tak možná náročnější bylo to, že bylo cítit z bratrovi strany trošku, že neví, co s tím.*“ S bratrem příliš o matčině rozhodnutí nemluvila, ale tušila, že se s tím její bratr vyrovnává hůře a pociťovala jistou bezmoc. „*Nad tím jsem hodně přemýšlela, jestli je vůbec způsob, jak bych mu mohla pomoci.*“ Častokrát uvažovala o tom, jak by bratrovi předala své přesvědčení, že se nic nemění, že jejich matka bude stále jejich matkou. „*Ten pocit, že ten druhý člověk je v tom takovej plavající a že mu nemám jak změnit to nastavení vnitřní. To nastavení v hlavě, že je to furt ten samej člověk.*“ Nenašla však způsob, jak toho docílit a to pro ni bylo velmi obtížné.

Jako největší obtíž, se kterou se musela během matčina procesu potýkat, shledala ale konflikty se svým otcem. „*Ten měl pocit, že zná moji hlavu lépe než já. Tlačil mě do nějakých myšlenek.*“ Ivetin uvedla, že otec coming out své bývalé ženy nenesl dobře a různými způsoby se snažil zesměšňovat její jednání. „*Vyjadřoval se třeba nehezky o tý partnerce mamky nový. Nějaký sarkastický poznámky jako co nová maminka a tak.*“ Tento postoj nesla Iveta obtížně a podobné výroky pro ni byly velmi nepříjemné. „*To bylo hodně špatný. To byl takovej nepříjemnej článek určitě.*“ Otec Martina také obviňoval, že jeho počínání má špatný vliv na vývoj jejich dětí. „*On třeba řekl, že od dvanácti šeptám. Od doby, co mamka tenkrát řekla, že je lesbička. Prostě jak jsem řekla, měl evidentně pocit, že ví o mojí hlavě víc než já.*“ Podobné výroky Ivetě připadaly směšné a zraňující, že i přes svou nekonfliktní povahu cítila potřebu otce konfrontovat. „*Mě se tak jako osobně dotkla ta situace, jak to vnímá. Že jsem na něj vyhrkla otázku, co by dělal, kdybych byla lesba já.*“ Tato situace Ivetu zaskočila a začala přemýšlet, zda by se na celou situaci díval stejně kdyby se netýkala její matky, ale přímo jí. „*Tam jsem v tu chvíli zacejtla..zavrhnul by mě můj otec? Kdybych se takhle přiklonila?*“ Konflikty toho typu vnímala Iveta jako největší obtíž, se kterou se musela potýkat. Martinovi ale dle jejích slov nikdy nic nezazlívala.

Proměna vztahu

Iveta ve vztahu mezi jí a její matkou nezaznamenala žádné výrazné změny. „*Z mého pohledu jsme byli vždycky dost v pohodě.*“ Určité odcizení či spíše uzavření se zaregistrovala pouze v době puberty, které ale nepřisuzuje tehdejší matčině situaci. „*To bylo takový to období, kdy člověk vlastně nechtěl s nikým kromě těch svých pár lidí mluvit. Ale to bylo asi ještě v dřívější době než mamka zahájila proměnu.*“ Když Iveta dospěla a od své matky se odstěhovala, stále se domů ráda navracela. „*Furt to bylo rodinně vnímaný.*“ I po tom, co se osamostatnila a co Martin proces dokončil, se dle jejích slov jejich vztah nezměnil a stále si spolu dobře rozumějí. „*Občas i rozebíráme věci, které bysme za normálních okolností nerozebírali /smích/.*“ Martina vnímá stále jako svou matku a když se jí někdo snaží vnuknout, že je Martin druhým otcem, uvádí ho hned na pravou míru, že ho takto nevnímá. „*Strašně mě vždycky rozčilovalo, když někdo řekl táta. Když tam podstrčil to slovíčko. Necítím, že by se to mělo takhle překlenovat.*“ Dle jejích slov je jednou matka a pro ni vždy matkou bude. Zároveň dodává, že v té době konotace slova „*táta*“ představovala něco nepříjemného. „*Slovo táta bylo v tu dobu už spojený s nepříjemným.*“ Iveta se celkově oslovení a používání rodu se vyhýbá, jelikož dle jejích slov by ani jeden rod nebyl zcela korektní. „*Není to spojené s tím, že bych s tím měla*

problém, jen mi ani jeden ani druhý nepřijde úplně korektní. “ Svou matku vnímá především jako člověka a dle jejích slov nemá potřebu příliš škatulkovat, jelikož to nedělá ani běžně v životě. *„Mí to přes ten jazyk nejde ani tak ani tak. Nemám prostě tu potřebu.“* Když nastane situace, kdy oslovení použít musí, volí nové křestní jméno nebo označení mamka. *„Když jsem třeba „donucena“ společensky, tak řeknu Jirka. Ale přes jazyk mi to moc nejde /smích/.* “ Pokud ale může, oslovení se zkrátka vyhne. *„Já prostě neoslovuju. /smích/ Pokud to jde, snažím se tomu vyhnout.“*

Martin

Věk: 52 let

Prožitky

Martin si přesný moment, kdy sdělil svým dětem, že se cítí být mužem příliš nevybavuje. Když se ale zmínil, že se cítí být mužem a že by rád vstoupil do procesu přeměny pohlaví, uvedl, že s tímto krokem jeho děti příliš nesouhlasily. *„Pamatuju se, že říkaly že lesba jako ještě jde, ale že tohle by bylo děsný.“* Martin z této reakce znejistil a obával se, že by o své děti mohl přijít a tak své rozhodnutí proces zahájit na několik let odložil. *„Přišlo mi to komplikovaný a nechtěl jsem prostě dělat v tom bordel dětem.“* Po několika letech se ale rozhodl do procesu přeci jen vstoupit. Dle jeho slov to ale pro jeho děti příliš velký šok nebyl, jelikož v té době udržoval vztah s přítelkyní, která se identifikovala také jako transsexuální. *„Protože já jsem chodil s holkou, která sice nešla do operace, ale už věděli o co jde.“* Jelikož žili společným životem, chodili společně do společnosti, Martin se domnívá, že ze společenského stigma jeho děti příliš strach nezažívaly. *„Chodili s náma do restaurace. Takhle jsme byli jednou já, přítelkyně, Roman, Iveta a její spolužačka. Nikdy neutekly, tak jsem to bral, jako že to berou.“* Zároveň ale dodává, že vnitřně jeho situaci snášely asi daleko hůře, zejména syn Roman. *„Syn to pořád bere asi hůře a těžce a vůbec nevím, jak to zkousá, jestli to někdy dokousá.“* Když se však chystal postoupit operativní zákrok, dle něj tuto skutečnost jeho děti neprožívaly nijak negativně a že mu ji přály. *„Jako operace běžná věc docela a myslím, že mi to i přály.“*

Těžkosti

Martin se domnívá, že největší těžkostí, se kterou se musely jeho děti v době, kdy procházel procesem, vypořádat, byl on sám. *„Určitě ve mně větší napětí bylo. Největší dusno a největší strach byl ve mně. Možná kvůli tomu děcka víc mizely. Že hledaly ten svůj svět se svejma kamarádama.“* Zároveň dodal, že představa, že on jako matka by měl být

mužem, mohlo být pro jeho děti něco obtížného a nepochopitelného. „*Že to bylo jako, že jako máma se nemůžeš změnit na chlapa. Prostě to nebylo normální.*“

Dodal, že se svým rozhodnutím chtěl způsobit komplikací co nejméně a tak čekal do plnoletosti své dcery Ivety, aby se vyvaroval možným těžkostem, kterým by musela jeho dcera čelit. „*Řekl jsem si, že počkám, až bude dceři osmnáct. Aby to bylo vše aspoň trochu jednodušší pro ně. Bez komplikací.*“

Proměna vztahu

Dle Martina se vztah s jeho dětmi příliš nezměnil. Vzhledem ke skutečnosti, že Roman i Iveta byly v době Martinova procesu dospělými lidmi, uvedl, že vnímal jako přirozené, že se jejich společný čas zkracoval. „*Přišlo mi přirozený, že se mnou tráví málo času a že chtějí být s kamarádama.*“ Dle jeho slov ho stále vnímají jako matku a ani sám Martin si příliš nedokáže představit, že by byl pro ně něčím jiným. „*Vždycky, navždycky už máma. To je můj vnitřní pocit. A myslím si, že mě i oni budou brát vždycky jako mámu.*“ Martin i po tom, co prošel procesem, hodnotí vztah se svými dětmi kladně a doufá, že tomu bude i tak nadále. „*Neutekli ani jeden a v podstatě jsme zůstali pořád v kontaktu.*“

Komparace

Když se Martin svěřil svým dětem, že se cítí být mužem a že by rád podstoupil proces přeměny pohlaví, domnívá se, že reakce byly spíše **negativní** a jeho děti s tímto krokem **nesouhlasily**. Jeho syn Roman s tím, že by měla jeho matka podstoupit proces a stát se mužem skutečně **nesouhlasil**. Martinova dcera Iveta ale jeho rozhodnutí **akceptovala** a **nevyjadřovala žádný nesouhlas** nebo negativní emoce. Dle Martina Roman jeho rozhodnutí **nesl hůře** a dodnes se s ním pravděpodobně **vyrovnává**, což Roman potvrdil. Když začal Martin veřejně vystupovat jako muž, **nedomníval se**, že by se jeho děti **obávaly** společenského **stigmatu**. A je pravdou, že ani Iveta ani Roman **nepocit'ovali** žádné **obavy** nebo pocity **studu**, jelikož dle jejich slov se pohybovali mezi lidmi, kteří byly velmi tolerantní. Martin se domnívá, že největší těžkostí, se kterou se jeho děti během jeho procesu potýkaly, byl **on sám** a jeho **proměna jako taková**. Obě děti se ale shodují na tom, že největší těžkostí, se kterou se potýkaly během Martinova procesu, byly **spory** a **konflikty** s biologickým otcem. **Podstoupení zákroku** Martin **neshledává** jako nějakou **obtížnost**, nad kterou by jeho děti příliš přemýšlely. Pro Romana ale právě tato část procesu představovala **velkou zátěž**, se kterou se dlouhou dobu potýkal. Martin, Iveta i Roman **se shodují**, že se jejich **vztahy** výrazně **neproměnily** a že jsou stále **dobré**.

Obě děti i přesto, že mají **problém s oslovováním**, Martina stále berou jako **matku** a věří že spolu budou **vycházet i nadále**.

6. Výsledky výzkumného šetření

VO1: Jak prožívají děti změnu pohlaví svých rodičů?

Proces přeměny pohlaví je dlouhodobým a emočně náročným procesem. Každé dítě prožívalo rodičův proces přeměny pohlaví trochu odlišně. Během celého procesu se děti transsexuálních rodičů potýkaly s nejrůznějšími pocity, které se v průběhu času často proměňovaly. Polovina dětí z výzkumného vzorku se cítila zprávou o pohlavní identifikaci rodiče **šokována** a po zpracování této informace cítila vůči rodiči **lítost**. Jeden z respondentů pociťoval **lítost také k netranssexuálnímu rodiči**, jehož situaci shledával také obtížnou. Druhou polovinu dětí toto oznámení příliš **nešokovalo**, jelikož oba sourozenci již měli možnost se s osobou, která se identifikuje jako transsexuální, setkat. Většina respondentů **neprožívala** změnu pohlaví rodiče **negativně** a po poměrně krátké době se s rozhodnutím rodiče **sžila** a měla **radost** z toho, že je jejich rodič šťastnější. Přiznali však, že i přesto, že vzniklou situaci nesli **dobře**, tak zejména po coming outu rodiče se potýkali s pocity **zmatku** a **nejistoty**. Jeden z respondentů proměnu rodiče prožíval spíše **negativně** a potýkal se s pocity **smutku**, **nejistoty**, byl **plačtivý** a pociťoval jistou **závist** vůči svým přátelům, jejichž rodiče byli běžní. Žádný z respondentů nepociťoval **stud** ani **zahanbení**, když jejich rodič začal veřejně vystupovat v roli, se kterou se identifikoval. Proměnu vzhledu rodiče, která byla dle všech respondentů, velmi postupná, prožívala většina **neutrálně** a dle jejich tvrzení docházelo k postupné **adaptaci**. Pro jednoho z respondentů ale bylo zpočátku **obtížné si** na nový vzhled **zvyknout**. Ohledně operativních zákroků, které představují finální fázi procesu přeměny pohlaví, pociťovali respondenti emoce různé. Někteří zažívali **strach** a **obavu** o zdraví svého rodiče, jiní pociťovali spíše **zvědavost**. Pro jednoho respondenta operativní zákrok, který jehož rodič podstoupil, představoval velmi **nepříjemnou záležitost**, se kterou se **dodnes vypořádává**. Většina respondentů ale pociťovala nakonec **štěstí**, jelikož vnímali, že proces přeměny pohlaví, pomohl ke štěstí i jejich rodičům.

VO2: S jakými těžkostmi se děti potýkaly během rodičova procesu přeměny pohlaví?

Během rodičova procesu přeměny pohlaví se respondenti potýkali s několika **různými těžkostmi**, které jejich prožívání značně ovlivnilo. Všichni respondenti se potýkali zejména s **konflikty**, které pro ně představovaly **nejhorší aspekt v souvislosti s tranzicí rodiče**. Polovina respondentů se během rodičova procesu **stávala svědky hádek rodičů**, které v nich vyvolávaly pocity smutku a napětí. Jejich rodiče se často snažili své

děti získat na svou stranu, a tak děti potýkaly s jistou **tenzí**, protože **chtěly zůstat nestranní**. Druhá polovina respondentů se sama **stávala aktéry v hádkách s netranssexuálním rodičem**, při kterých se respondenti **snažili hájit práva a čest svého transsexuálního rodiče**, jelikož se jejich rodič často stával terčem **transfobních komentářů**. V **důsledku těchto konfliktů** došlo zcela k **narušení vztahu** mezi dětmi a netranssexuálním rodičem. Jedna respondentka shledávala jako **těžkost prožívání svého bratra**, který tranzici rodiče nesl hůře. Potýkala se s pocity bezmoci a smutku, že **nemůže bratrovi pomoci** nastalou situaci přijmout. Všichni respondenti také uvedli, že **velkou těžkostí** pro ně bylo a dodnes je **přivyknutí novému jménu rodiče a používání správného rodu**. Jedna respondentka uvedla, že **se oslovování a použití rodu** vysloveně **vyhýbá**, jelikož ani jeden rod ji nepřipadá vůči jejímu rodiči zcela korektní. Většina respondentů také uvedla, že **používají správný rod** zejména v situacích, kdy jsou k tomu **donuceni společensky**, ale činí jim to **obtíže** a přijde jim to nepřírozené. Žádný z respondentů ale neuvedl, že by se potýkal s posměšky, diskriminací od širšího okolí nebo s problémy se sociálním začleněním.

VO3: Jak se proměnily vztahy mezi transsexuálními rodiči a jejich dětmi?

Změna pohlaví vztahy mezi rodiči a jejich dětmi **výrazně nezasáhla**. Většina respondentů uvedla, že **výraznou změnu** vztahu **nezaznamenala**. Dle jejich výpovědí měli s rodiči před jejich coming outem **vztahy dobré a byli si blízcí** a tranzice rodičů toto žádným způsobem nezměnila. Více než polovina respondentů vyrůstala s transsexuálním rodičem v době jeho tranzice v jedné domácnosti a **atmosféru** v domácnosti **vnímaly jako rodinnou a přívětivou**. Většina respondentů nyní **tráví** s transsexuálními rodiči **méně času**, ale důvodem je především fakt, že dosáhli dospělosti a osamostatnili se. V jednom případě **se společně strávený čas omezil** v důsledku rozvodu, jelikož respondent byl svěřen do péče netranssexuálního rodiče. S transsexuálním rodičem **se ale nadále stýká a věnují se společným koníčkům**. Jedna z respondentek uvedla, že díky procesu, kterým její rodič prošel, **si nyní povídají o věcech, o kterých by dříve nebavili** a jsou vůči sobě **otevřenější**. K **dočasnému odcizení** došlo pouze v jednom případě, kdy důvodem byl **špatný vztah s novou partnerkou transsexuálního rodiče**. V tu chvíli respondent vnímal svůj domov jako **nepřátelské území**, do kterého se nechtěl navracet, čímž dočasně **ochladl i vztah s jeho rodičem**. Většina dětí **akceptuje**, že jejich rodiče mají **novou identitu** a vystupují v rolích, se kterými se identifikují. Většina dětí ale **oslovuje své rodiče původním titulem „mami“ či „tati“** a užívání **rodu** se raději **vyhýbají**. **Role rodiče**

(matky či otce) pro ně **zůstává nezměněna**, s čímž souhlasí i samotní rodiče. Pro všechny děti bude jejich matka/otec stále matkou/otcem.

VO4: Jak se liší domněnky rodičů od reálného prožívání dětí jejich tranzice?

Z šetření vyplývá, že domněnky transsexuálních rodičů se **výrazně lišily** od toho, co skutečně děti během jejich procesu prožívaly. Většina rodičů **se domnívala**, že po tom, co svým dětem sdělili, že se cítí být muži/ženou, že jejich **děti cítí vztek, smutek a obávali se, že je jejich děti zatratí**. Dětské respondenty ale byly spíše touto zprávou **šokovány a jejich pocity smutku či zmatení byly pouze dočasné**. Polovina dětských respondentů dokonce pociťovala vůči svému rodiči **lítost**, což žádný z rodičů jako domněnku nevedl. Po zahájení procesu, kdy docházelo postupem času k fyzickým proměnám a veřejnému vystupování ve vytoužené roli, **se většina rodičů domnívala**, že se jejich děti za ně **stydí** a že **se jejich počínáním cítí zahanbeni**. **Žádné z dětí** ovšem tuto domněnku **nepotvrdilo**. Všichni děti uvedly, že se za vzhled nebo za identitu svého rodiče **nikdy nestyděly** a někteří vůči svému rodiči **pociťovaly jistý obdiv**, jelikož si uvědomovaly, že jejich rodič prochází opravdu náročným procesem a že jeho situace byla opravdu tíživá. Většina rodičů **se také domnívala**, že jejich **tranzice** obecně je pro jejich děti **tím nejtěžším** a že zažívají **nepříjemné pocity** a emoce **z důvodu jejich proměny**. Valná většina dětí ale zažívala **smutek či jiné negativní pocity** spíše **kvůli konfliktům**, které mezi rodiči vznikaly a samotná přeměna pohlaví rodiče pro ně příliš zatěžující nebyla. **Operativní zákrok**, který rodiče shledávali jako aspekt, který jejich děti nějak **výrazně neprožívají**, naopak v některých dětech vyvolával **obavy**. Polovina respondentů uvedla, že pociťovala **zvědavost**, ale zároveň **také strach** z možných zdravotních komplikací, které by mohly během zákroku rodičů nastat a pro jednoho respondenta operativní zákrok, který jeho rodič postoupil, představoval **největší zátěž**, se kterou se během celého procesu vyrovnával a se kterou se vyrovnává dodnes. Nicméně **domněnky** rodičů o tom, jak **je nyní vnímají** jejich děti, se s reálným vnímáním dětí **shoduje**. Rodiče předpokládají, že jejich děti je i přes změnu jejich pohlaví, vnímají ve **stejných rodičovských rolích**, které jim náležely ještě před jejich coming outem. Matky, ze kterých se staly muži, jsou stále matkami a otec, který se stal ženou, je stále otcem.

7. Diskuze

Výzkumná část práce se zabývala prožíváním dětí v době, kdy jejich rodiče procházeli procesem přeměny pohlaví. Cílem bylo zjistit, co děti prožívaly během celého procesu, s jakými těžkostmi se potýkaly a jak se proměnily vztahy s jejich transsexuálními rodiči. Dílčím cílem bylo také zachytit, jaké domněnky mají rodiče o tom, co jejich děti během tohoto procesu prožívají a zda se tyto domněnky shodují s reálným prožíváním jejich dětí.

Z výpovědí respondentů je patrné, že prožívání změny pohlaví rodiče je velmi individuální záležitostí. Zatímco jeden respondent nevnímal změnu pohlaví rodiče jako náročnou životní situaci, druhý se s touto změnou vypořádává dodnes. Z jednotlivých případových studií vyplývá, že prožívání této skutečnosti je ovlivněno celou řadou faktorů. Otázka, jak dítě prožívá skutečnost, že se jeho rodič identifikuje jako jiné pohlaví, souvisí nejen na kvalitě vztahu mezi rodičem a dítětem, ale například také na osobním nastavení jedince a na vzniklé rodinné atmosféře. Domnívám se, že pokud jsou děti otevřené a tolerantní vůči LGBT komunitě, je pro ně snadnější přijmout transsexualitu rodiče. Dvě děti ze vzorku uvedly, že rozdílná sexuální orientace či pocit příslušnosti k druhému pohlaví pro ně nepředstavuje nic pohoršujícího. A z jednotlivých případových studií vyplývá, že tito jedinci nereagovali na coming out rodiče negativně a v relativně krátkém časovém úseku se dokázali na proměnu rodiče adaptovat.

Překvapivým zjištěním je, že kromě jednoho respondenta se většina dětí dlouhodobě nepotýkala s negativními emocemi ve vztahu k proměně rodiče. Polovina dětí se potýkala spíše s lítostí vůči rodiči, jelikož jeho situaci shledávala velmi obtížnou, ale nikoliv vůči sobě. Pocity vzteku a smutku byly dlouhodobé také pouze u jednoho respondenta, přičemž zbytek dětí pociťoval smutek spíše kvůli konfliktům, které mezi rodiči narůstaly.

Z výsledků vyplývá, že všechny děti byly svědky či aktéry rodinných sporů, vzniklých coming outem jednoho z rodičů. Tyto konflikty označily za největší těžkosti, se kterými se během celého procesu rodiče potýkaly. K obdobným výsledkům dospěly i zahraniční studie (White & Etner, 2007; Pyne, 2012), kdy děti za největší stresor během rodičova procesu přeměny pohlaví označily tenzi mezi rodiči a nikoliv „přechod“ rodiče jako takový.

Ve výzkumu bylo také zjištěno, že všechny děti měli se svými transsexuálními rodiči před jejich coming outem dobré vztahy a byli si blízcí. Dle studie Whitové a Ettnera (2007) je kvalitní a blízký vztah jedním z faktorů pro pozitivní přijetí a rychlejší adaptaci dětí na proměnu rodiče. Většina respondentů se i v mnou provedené studii přijala tranzici rodiče poměrně rychle, přičemž vztahy mezi transsexuálními rodiči a jejich dětmi byly blízké.

Bylo také zjištěno, že se vztahy mezi dětmi a transsexuálními rodiči výrazně nezměnily. Většina respondentů hodnotila vztahy se svými rodiči jako kladné a téměř beze změny. Respondenti pouze uvedli, že s rodiči tráví méně času. V polovině případů především z důvodu, že dosáhli dospělého věku a již se osamostatnili. Tyto výsledky se shodují s výsledky výzkumné studie Veldorale – Griffinové (2014), dle které třičtvrtě respondentů uvedlo pozitivní nebo žádné změny ve vztahu rodič – dítě.

Překvapivým zjištěním také bylo, že i přesto, že se většina rodičů domnívala, že jejich děti pocívali během jejich fyzické proměny stud a že se jejich vystupováním na veřejnosti cítí zahanbeni, žádné z dětí neuvedlo, že by se za vzhled či za proměnu rodiče jako takovou stydělo. Rodiče se ale převážně domnívali, že právě stud byl pro jejich děti tou největší těžkostí, se kterou se musely jejich děti potýkat. Toto stanovisko si vysvětluji tím, že rodiče se pravděpodobně domnívají, že změna pohlaví je společností stále brána jako určitá patologie a je možné, že se obávají společenského stigmatu. Možným vysvětlením také je, že většina rodičů uvedla, že zatímco v soukromí je jejich děti oslovují původním „mami“ či „tati“, ve společnosti se oslovení vyhýbají. Většina rodičů také uvedla, že je jejich děti na veřejnosti oslovují jejich novým jménem a užívají správný rod, aby se pouze vyhnuly nechtěné pozornosti. Děti ale toto vysvětlily s tím, že jim adaptace na nové jméno a rod činí potíže a že je na veřejnosti užívají ne proto, aby se vyhnuly nechtěné pozornosti a že by pocívaly stud, ale především kvůli rodičům, které chtějí v jejich sociálním přechodu podpořit a ne je degradovat.

Je zajímavé, že téměř všechny děti přijaly proměnu rodiče dobře. Je ale zřejmé, že k plné adaptaci nedošlo, jelikož děti stále používají oslovení rodiče v nezměněné podobě. Vysvětlením může být věk dětí. Všichni dětští respondenti se nacházeli v době rodičova procesu v adolescentním věku či mladé dospělosti. Dle zahraničních studií (Erhardt, 2007; White & Ettner, 2007; Pyne, 2012) se mladší děti snadněji adaptují na změnu pohlaví rodiče než děti dospělé. Adolescentní věk dokonce shledávají jako kritický.

Věkové rozpětí respondentů považuji jako za jeden z limitů mého výzkumného šetření. Bylo by jistě zajímavé porovnat prožívání a adaptaci na změnu pohlaví rodiče u adolescentních dětí a dětí mladšího školního věku. Je ovšem otázkou, zda bych dokázal získat dostatek dat pro analýzu u takto malých dětí. Další překážkou by mohla být také dostupnost výzkumného vzorku, jelikož dle Fifkové (2008) se věk, kdy se lidé obracejí na odborníky s pocitem příslušnosti k jinému pohlaví, snižuje, a tak se většina transsexuálních jedinců biologickými rodiči nestane.

Již toto výzkumné šetření bylo provedeno na malém výzkumném vzorku. Děti, kteří se do šetření zapojily, byly osloveni prostřednictvím rodičů. Bylo zřejmé, že všechny děti, které se výzkumného šetření účastnily, změnu pohlaví svého rodiče alespoň do jisté míry přijaly, jelikož zůstávají s rodiči stále v kontaktu. Děti, které změnu pohlaví rodiče nepřijaly, nemohly být do vzorku zahrnuty, jelikož jsem nenašel způsob, jak se s nimi spojit. To shledávám jako největší limit mého výzkumného šetření. Výsledky jsou tedy platné pouze pro mnou zahrnutý vzorek a nelze je zobecnit.

Jistým limitujícím faktorem je také citlivost zkoumaného problému. I přesto, že se mi s respondenty podařilo navázat kontakt a vytvořit bezpečné místo pro sdělování, pro některé je toto téma zcela intimní záležitostí a bylo pro ně zpočátku obtížné o něm hovořit. Z tohoto důvodu jsou některé výpovědi omezené, jelikož mou hlavní etickou zásadou bylo především dbát na emoční pohodu respondentů a nevystavovat je příliš stresovým situacím.

Limitem může být také nepřesná interpretace dat, nedostatek zkušeností s vedením rozhovoru a výsledky šetření mohou být zkresleny mou osobou, i když jsem se během sběru dat a jejich analýze snažil být co nejvíce objektivní.

Téma transsexuality a rodičovství bylo náročné, ale velmi zajímavé. Domnívám se, že vzhledem k aktuálnosti genderové tematiky by ani skupina transsexuálních lidí s jejich dětmi neměla být opomíjena vědeckým šetřením. Osobně jsem rád, že jsem svou výzkumnou pozornost zaměřil právě na tuto skupinu a pokud to bude možné, rád bych se této tematice věnoval i prostřednictvím diplomové práce v navazujícím studiu.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala prožíváním transsexuality rodiče jejich dětmi, přičemž hlavním cílem bylo zjistit, jak děti prožívají změnu pohlaví rodiče, s jakými těžkostmi se během rodičova procesu potýkají a jaké jsou domněnky rodičů o prožívání svých dětí této změny.

Teoretická část práce se zabývala determinací pohlaví z hlediska různých perspektiv, dále vymezením transsexuality, její etiologií, projevům v různých obdobích života a především prožíváním této problematiky ve vztahu rodič – dítě. Výzkumná část byla provedena na základě kvalitativního výzkumu za užití polostrukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory byly provedeny nejen s dětmi, ale také s jejich transsexuálními rodiči a získaná data byla následně zpracována do jednotlivých případových studií.

Případové studie byly zpracovány dle stanovených výzkumných témat, které odpovídaly jednotlivým výzkumným otázkám. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že každé dítě prožívalo změnu pohlaví rodiče odlišně. Pro všechny respondenty byla doba, kdy jejich rodič procházel procesem přeměny pohlaví, emočně náročným obdobím, při kterých se potýkaly a vypořádávaly s nejrůznějšími obtížemi. Pro některé bylo náročné se vyrovnat pouze s prvotním šokem, pro jiné je změna pohlaví rodiče náročným tématem dodnes. Všichni respondenti se ale shodují na faktu, že nejnáročnějším faktorem, byly především rodinné spory, které v důsledku změny pohlaví rodiče mezi rodiči panovaly a většina dětí transsexualitu rodiče a jeho proměnu pohlaví prožívala spíše neutrálně. Vztahy mezi rodiči a jejich dětmi změna pohlaví rodiče výrazně neovlivnila. Všechny děti se shodly na tom, že svého rodiče vnímají stále jako svou matku či otce a že změna pohlaví toto nezmění.

Osobně jsem rád, že jsem se mohl věnovat neprobádané, ale zároveň velmi zajímavé problematice. Získal jsem odpovědi, které jsem hledal a přesto, že mnoho otázek ještě zůstává, měl jsem možnost spolupracovat s lidmi, kteří i přes citlivost tématu byli ochotni se podělit o své zkušenosti a pomohli mi tak mé otázky zodpovědět. Tato práce nepřináší dogmatické, plně zobecnitelné výsledky, ale může představovat jisté rozšíření daného tématu nebo také posloužit jako edukační materiál pro rodiče, kteří se také potýkají s genderovou dysforií či transsexualitou a chystají se proces přeměny pohlaví zahájit. Výsledky výzkumného šetření by jim mohly poskytnout určitý vhled do problematiky transsexuality v souvislosti s rodičovstvím.

Seznam citovaných zdrojů a literatury

- Bauman, W. P., de Vries, A. L. C., & T'Sjoen, G. (2016). *Gender Dysphoria and Gender Incongruence*. Routledge.
- Callahan, G. N. (2009). *Between XX and XY: Intersexuality and the Myth of Two Sexes*. A Cappella Books.
- Chrastina, J. (2019). Případová studie - metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study - a method of qualitative research strategy and research design. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Conron, K. J., Scott, G., Stowell, G. S., & Landers, S. J. (2012). Transgender Health in Massachusetts: Results From a Household Probability Sample of Adults. *American Journal of Public Health*, 102(1), 118-122. Dostupné z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3490554/>
- Erhardt, V. (2007). *Head over Heels: Wives Who Stay with Cross-dressers and Transsexuals*. Haworth Press.
- Fafejta, M. (2004). *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Jan Piszkiwicz.
- Fifková, H. (2008). *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity (Vyd. 2)*. Grada.
- Fifková, H., Weiss, P., Neumann, D., & Weiss, V. (2020). Doporučený postup pro sexuology v péči o transsexuální pacienty. *Česká a slovenská psychiatrie*, 116(2), 105-107.
- Fifková, H. (2021). *Transsexualita u dětí a dospívajících. Šance dětem*. Retrieved June 23, 2021, Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/transsexualita-u-deti-dospivajicich>
- Fortier, C. (2015). *Transparentalité : vécus sensibles de parents et d'enfants (France, Québec)*. *Enfances Familles Générations*, [online], 23 | 2015 Dostupné z: <https://journals.openedition.org/efg/385#ftn12>
- Freedman, D., Tasker, F., & di Ceglie, D. (2002). Children and Adolescents with Transsexual Parents Referred to a Specialist Gender Identity Development Service: A Brief Report of Key Developmental Features. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(3), 423-432. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1359104502007003009>
- Golombok, S. (2005). Unusual families. *Reproductive BioMedicine Online*, 10, 9-12. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/7916776_Unusual_families
- Green, R. (1998). Children of transsexual parents: Research and clinical overview. In D. Di Ceglie & D. Freedman (Eds.), *A stranger in my own body: Atypical gender identity development and mental health* (pp. 260–265). Karnac Books.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník (ilustroval Karel NEPRAŠ)*. Portál.
- Heath, R. A. (2006). *The Praeger Handbook of Transsexuality.: Changing Gender to Match Mindset*. Greenwood.

- Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (3. vyd). Praha: Portál.
- Hines, S. (2006). Intimate Transitions: Transgender Practices of Partnering and Parenting. *Sociology*, 40(2), 353-371. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0038038506062037?journalCode=soca>
- James, S. E., Herman, J. L., Rankin, S., Keisling, M., Mottet, L., & Anafi, M. (2016). *The Report of the 2015 U.S. Transgender Survey*. Washington, DC: National Center for Transgender Equality Dostupné z: <https://transequality.org/sites/default/files/docs/usts/USTS-Full-Report-Dec17.pdfh>
- Janošová, P. (2000). *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Karolinum.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Grada.
- Janovská, B. (2020). *Copingové strategie: Víte, co vám pomáhá zvládat stres?* Mojra.cz. Dostupné z: <https://blog.mojra.cz/clanek/copingove-strategie-vite-co-vam-pomaha-zvladat-stres>
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1987). Transactional theory and research on emotions and coping. *European Journal of Personality*, 1(3), 141-169. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1002/per.2410010304>
- Lev, A. I. (2004). *Transgender emergence: Therapeutic guidelines for working with gender-variant people and their families*. Haworth Clinical Practice Press. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/record/2004-00295-000>
- Matějček, Z., & Dytrych, Z. (2002). *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Grada.
- Mayer, C., & Kapfhammer, H. P. (1995). Koinzidenz von Transexualität und Psychose [Coincidence of transsexuality and psychosis]. *Der Nervenarzt*, 66(3), 225–230. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7753248/>
- McConaghy, N. (c1993). *Sexual behavior: problems and management*. Plenum Press.
- MKN-10: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů : desátá revize : obsahová aktualizace k 1.1.2020. (2020). Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.
- Money, J., & Erhardt, A. A. (1972): *Man and woman, boy and girl*. Johns Hopkins University Press.
- Norwood, K. (2013). Grieving Gender: Trans-identities, Transition, and Ambiguous Loss. *Communication Monographs*, 80(1), 24-45. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03637751.2012.739705>
- Oakley, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*. Portál.
- Polaris Teen Center. (2018). *How to know if your child is transgender*. Polaris Teen Center. Retrieved February 14, 2021, Dostupné z: <https://polaristeen.com/articles/signs-of-transgender-child/>

- PROUD (2016). České školy pod lupou: Výzkum homofobie a transfobie na školách, Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu z.s. [online] Dostupné z https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/cz_-proud_final_report.pdf
- Psychologické dny ...: sborník z konference Psychologické dny Olomouc .. (2017). Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2913196-Gay-a-lesbicke-rodiny.html>
- Pyne, J. (2012). Transforming Family: Trans Parents and their Struggles, Strategie a silné stránky. Toronto:LGBTQ Parenting Network, Sherbourne Health Centre. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/284552046_Transforming_Family_Trans_Parents_and_their_Struggles_Strategies_and_Strengths
- Richards, C., Bouman, W. P., Seal, L., Barker, M. J., Nieder, T. O., & T'Sjoen, G. (2016). Non-binary or genderqueer genders. *International Review of Psychiatry*, 28(1), 95-102. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3109/09540261.2015.1106446>
- Sejbalová, P (2019). Transsexualita přibývá. Samotná přeměna pohlaví je ale dlouhodobý a náročný proces. Archiv tištěných zpráv FN Brno. Dostupné z: <https://www.fnbrno.cz/transsexuality-pribyva-samotna-premena-pohlavi-je-ale-dlouhodoby-a-narocny-proces/t6697>
- Smetáčková, I. (2020). *Psycholožka popisuje 3 fáze coming outu. Pomáhejte lidem vyjít s barvou ven i vy!*. Prague Pride. Retrieved June 23, 2021, Dostupné z: <https://www.praguepride.cz/cs/cteni-a-foto/clanky/1547-sbarvouven>
- Stoller, R. J. (1968): Sex and gender: The Development of Masculinity and Femininity. Hogart.
- Stotzer, R. L. (2009). Violence against transgender people: A review of United States data. *Aggression and Violent Behavior*, 14(3), 170-179. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/222055542_Violence_Against_Transgender_People_A_Review_of_United_States_Data
- Vágnerová, M. (2012). Vývojová psychologie: dětství a dospívání (Vydání druhé, doplněné a přepracované). Karolinum.
- van de Grift, T. C., Cohen-Kettenis, P. T., Steensma, T. D., De Cuypere, G., Richter-Appelt, H., Haraldsen, I. R., Dikmans, R. E., Cerwenka, S. C., & Kreukels, B. P. (2016). Body Satisfaction and Physical Appearance in Gender Dysphoria. *Archives of sexual behavior*, 45(3), 575–585. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10508-015-0614-1>
- Veldorale-Griffin, A. (2014). Transgender Parents and Their Adult Children's Experiences of Disclosure and Transition. *Journal of GLBT Family Studies*, 10(5), 475-501. <https://doi.org/10.1080/1550428X.2013.866063>
- Weiss, P. (2010). *Sexuologie*. Grada.
- White, T., & Ettner, R. (2007). Adaptation and adjustment in children of transsexual parents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 16(4), 215-221. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Randi->

Ettner/publication/254380418_Disclosure_Risks_and_Protective_Factors_for_Children_Whose_Parents_Are_Undergoing_a_Gender_Transition/links/54a6b3a70cf267bdb909e321/Disclosure-Risks-and-Protective-Factors-for-Children-Whose-Parents-Are-Undergoing-a-Gender-Transition.pdf

Zadeh, S., Imrie, S., & Golombok, S. (2021). Stories of Sameness and Difference: The Views and Experiences of Children and Adolescents with a trans* Parent. *Journal of GLBT Family Studies*, 17(1), 1-17. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/action/showCitFormats?doi=10.1080%2F1550428X.2019.1683785>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Výzkumný vzorek

Seznam příloh

Příloha č. 1: Otázky do rozhovoru

Příloha č. 2: Transkripce rozhovoru

Příloha č. 3: Ukázka kódování a kategorizace

Příloha č. 4: Ukázka komparace výpovědí

Příloha č. 1: Otázky do rozhovoru

Otázky pro dítě:

- 1) Jak jsi se cítil/a, když ti tvůj otec/matka řekla, že se cítí být někým jiným?
- 2) Jaká byla tvá reakce?
- 3) V čem to bylo těžké? Co bylo nejhorší? Co na té situaci zase tak těžké nebylo?
- 4) Jaké byly vztahy v rodině po coming outu matky/otce? Jaká byla doma atmosféra?
- 5) Jak jsi se s takovou situací vypořádával/a? Docházel/a jsi k odborníkovi?
- 6) Co ti pomáhalo?
- 7) Bá/a jsi se reakce okolí?
- 8) Jak jsi vycházel/a s mamkou/tátou? Jak se mamka/táta choval/a? Bylo něco, co ti vadilo?
- 9) Jaký byl tvůj vztah s otcem/matkou po jeho/jejím coming outu? Změnilo se něco?
- 10) Jak ti bylo, když jsi zaregistroval/a první fyzické změny tvého rodiče?
- 11) Jaké pro tebe bylo zvykat si na nové oslovení? V čem to bylo těžké?
- 12) Jaké byly tvé pocity před operativními zákroky, které se tvůj rodič chystal podstoupit? Co to pro tebe znamenalo?
- 13) Jak nyní vnímáš, že je tvůj otec ženou/ tvá matka mužem?
- 14) Vnímáš otce stále jako otce nebo jako druhou matku? / Vnímáš matku stále jako matku nebo jako druhého otce?
- 15) Přinesla ti něco takhle zkušenost?

Otázky pro rodiče:

- 1) Jak probíhal Váš coming out před Vaším dítětem?
- 2) Jaká byla jeho reakce?
- 3) Jak si myslíte, že tehdy vnímalo Vaši situaci?
- 4) Co si myslíte, že pro něj bylo těžké?
- 5) Jaká byla po Vašem coming outu u Vás doma atmosféra?
- 6) Jaké byly reakce okolí? Myslíte, že se Vaše dítě bálo reakcí okolí?
- 7) Jaký byl vztah Váš a Vašeho dítěte před coming outem?
- 8) Jaký byl vztah Váš a Vašeho dítěte po Vašem coming outu? Změnilo se něco?
- 9) Jak myslíte, že Vaše dítě vnímalo Vaši fyzickou proměnu?
- 10) Jaké si myslíte, že bylo pro Vaše dítě si zvyknout na používání jiného rodu? Jak Vás oslovuje?
- 11) Jaké si myslíte, že zažívalo Vaše dítě pocity, když jste se chystal/a podstoupit operativní zákroky?
- 12) Jak si myslíte, že nyní Vaše dítě vnímá fakt, že jste mužem/ženou?
- 13) Myslíte si, že Vás Vaše dítě vnímá stále jako otce nebo jako druhou matku? / Myslíte si, že Vás Vaše dítě stále vnímá jako matku nebo jako druhého otce?
- 14) Co bylo pro vás jako pro rodiče nejtěžší?
- 15) Jak se na to díváte dnes? Máte pocit, že jste mohl udělat něco jinak – tak, aby to pro vaše dítě bylo lepší?

Příloha č. 2: Transkripce rozhovoru

Rozhovor s dítětem:

Tak..jestli jsi připravený, tak já bych si nejprve rád popovídal o tom, jak vlastně probíhal coming out tvého rodiče?

No, tak..to bylo někdy, když mi bylo asi 15. Tenkrát vlastně za mnou s mamkou přišli s tím, že táta se..no..že se prostě cítí být ženou a že si chce nechat změnit pohlaví. Že se vždycky cítil být tak nějak ženou, ale že to dřív nějak nemohl nebo nechtěl řešit... Já jsem z toho byl zprvu upřímně zaskočený, protože by mě nikdy nenapadlo, že můj táta, kterej se nijak nelišil od..nebo prostě kterej nikdy nevykazoval žádný tendence, že by mohl něco takového cítit..Tak jsem jen seděl, poslouchal a přemýšlel jsem, co se to vlastně děje. Oni mluvili, respektive táta..začal vyprávět, jak to měl..od dětství a tak.. no a tak se přede mnou vlastně vyoutoval.

Rozumím. A jak jsi se cítil v tu chvíli, když ti vlastně táta sdělil, že se cítí být ženou?

No, nejdřív mě to zaskočilo..nečekal jsem to vůbec a byl jsem z toho trochu zmatený.. protože jsem si automaticky začal v hlavě přehrávat tátu, jakože..chvíle, které jsme spolu strávili a tak..a hledal jsem tam nějaký body, který by mi třeba naznačovali, že..já nevím..že má nějaký tendence chovat se žensky nebo tak.. ale nějak jsem nic moc neobjevil..zároveň jsem je poslouchal, ale chvílema jsem byl tak nějak duchem nepřítomnej.. takže jsem byl takovej zmatenej. Ale nemůžu říct, že bych se na něj zlobil nebo tak..spíš jsem potřeboval být chvíli sám se svýma myšlenkami a nějak to celý zpracovat. Ono přece jenom to byl docela šok.. ale nebylo to tak, že bych ho nenáviděl..to vůbec..spíš jsem..mi ho bylo na jednu stranu hodně líto. Protože já jsem spíš takovej otevřený a že nemám ani nic proti lesbám nebo gayům, takže mi ho bylo líto..ale zároveň jsem byl dost překvapenej no protože jsem to u něj nečekal. On se nikdy nějak o ničem podobným nezmiňoval nikdy.

Jak jsi reagoval na takové oznámení?

No, já jsem dlouhou dobu mlčel.. nevybauju si, že bych něco v tu chvíli řekl..já jsem byl takovej zaskočený a zmatenej a furt jsem přemítal, co to vlastně slyším a co to vlastně znamená, i když jsem samozřejmě věděl, co to znamená.. jen jsem potřeboval prostě chvíli to nějak vstřebat a tak jsem mlčel..pak teda jsem po nějaký době začal normálně mluvit, když jsem si to v tý hlavě trochu srovnal.. ale nijak jsem..no jako nijak jsem to pak s tátou nerozebíral. Prostě jsem si to v sobě tak nějak urovnal, přijmul to a..a šlo se dál...já to nijak nehrotil, jako že bych si říkal „Ježíši Kriste, on chce bejt ženská, je to úchyl..a co řeknou lidi“ a tak, to vůbec.. takže jsem nějakou dobu mlčel a pak už jsem byl pohodě, když jsem si to srovnal. Prostě jsem to tak nějak přijmul a řekl jsem si „No co no..když to tak cítí“

Rozumím. Jaká byla doma atmosféra po tom, co se táta přiznal? Jak se k sobě rodiče chovali? Co se doma dělo?

No, jako on to táta řekl vlastně nejdřív mamce, takže ta už to věděla jakoby dřív než já..a říkali mi to vlastně spolu. Jako bylo doma takový napětí, protože přece jenom to bylo..hodně překvapující, ale..musím říct, že mamka to vzala relativně dobře. Že nějak nekřičela, nebalila mu kufry, to jako ne..spíš z toho byla taky taková zaskočená a myslím

si, že i smutná. Což jí chápu. Mě bylo líto mamky a zároveň mi bylo líto táty.. bylo to.. ale jako byl doma relativně klid... furt spolu dokázali normálně řešit věci a tak.. takový ty..jakože třeba kdo nakoupí a tak..takový ty běžný věci...akorát pak vlastně to docela vygradovalo nějak..že mamka už tu situaci nějak nedávala a..pak se nějak dohodli, že stejně půjdou od sebe, že to nemá budoucnost.. tak tam pak vznikali nějaký dohady majetkový a tak.. sem tam padlo nějaký hnusný slovo třeba na tátu právě a..jakože nějaká nadávka nebo to a to mi ho teda bylo líto. Ale zároveň jsem mamku chápal, protože to muselo být pro ní taky těžký že jo a.. prostě jsem byl smutnej spíš celkově kvůli těm konfliktům.. sice jsem už nebyl nějaký malý dítě, ale ono stejně to na člověka nějak působí, když se mu rodiče hádají nebo tak..

Konflikty, chápu..a co jsi dělal, když se třeba rodiče hádali?

No, já jsem se snažil se do toho neplést..já jsem to měl nastavený tak, že to mají oni mezi sebou a nechtěl jsem do toho bejt nějak zatahovanej.. já jsem se většinou zavřel v pokoji nebo jsem šel prostě ven, abych to nemusel řešit nebo to poslouchat..protože.. co si budem, je to nepříjemný, když se rodiče hádaj.. a už vůbec ne, když by do toho člověka měli tahat... to zkusili akorát jednou a to jsem byl teda pěkně naštvanej a dal jsem jim to značně najevo, že takhle teda ne... protože mamka samozřejmě chtěla, abych se přiklonil, abych jakoby byl na její straně a já se nechtěl přiklánět nikam a..takže no..nějak vždycky jako..když jsem viděl, že to..že se jakoby k něčemu schyluje, tak jsem prostě šel, zavřel se do pokoje, vzal si sluchátka a poslouchal jsem písničky nebo.. jsem popadl knížku a šel ven nebo jsem šel za kámošem ven vypadnout a tak..

Rozumím. Takže ti to bylo nepříjemné. A co táta? Ten se tě také do toho snažil zatáhnout nebo..?

Táta ani ne.. to spíš mamka no. Táta se snažil ty konflikty moc nehrotit.. jakože snažil se je vždycky nějak ukočírovat spíš.. On je spíš takovej jako nekonfliktní. Takže se vždycky spíš snažil to uklidnit a tak..tam..bylo jako z jeho strany cítit, že prostě..že se nějak extra hádat nechce no. On je takovej pohodář v tomhle.. že se nikdy moc zbytečně nehádal ani nehádá.. za co jsem byl teda rád, protože většinou se fakt snažil mě do toho netahat.

Jaký máš vztah s tátou? Změnilo se něco?

My jsme spolu měli vztah vždycky dobrej musím říct.. trávili jsme spolu docela dost času..já totiž mám rád hry a deskovky celkově a on je takovej, že mě v tom hodně podporuje, že je takovej..jakoby parťák. Mamku moc hry neberou nebo tak, ale on je takovej, že jsme spolu doma vždycky hráli a smáli jsme se a tak..

A už se tak neděje?

Joo, pořád. Ne teda tak často, od té doby, co už jakoby nebydlíme spolu, ale když jdu k němu na víkend nebo tak, tak je to v podstatě..jakoby hlavní náplň našeho času..jakože strávenýho. Buď hrajem deskovky nebo jdeme někam ven..do kina a tak.. je to fajn.. takže máme spolu pořád hezký vztah..já bych řekl, že se nijak nezměnil. Já ho mám pořád rád a..prostě s ním i rád ten čas trávím. Víím, že mu můžu říct všechno, což je fajn..bavíme se spolu o hrách, o škole..celkově prostě.. jak říkám, já byl ze začátku zaskočenej, ale nevnímám jsem to nějak negativně. Jako jestli tahle je spokojenější, tak já mu to jenom přeju a..jsem rád, pokud je šťastnější.. bylo by naprd, kdyby se trápil.. a když s tím šlo něco udělat jakoby... tak je dobře, že to udělal. Když se na to takhle s odstupem koukám, tak je asi dobře, že do toho šel..i se víc směje a tak, takže jsem šťastnější i za něj a je mi asi jedno jakoby kdo si co myslí nebo pomyslí...

Tím mě přivádíš na další otázku, jak na to reagovalo okolí? Báls jsi se reakcí?

Ne. Já jsem se nebál ani jako nějak..jakože nestyděl a nestydím...nějaký pohledy jsem nikdy neřešil.. já myslím, že žijeme v jednadvacátém století a že.. prostě se tyhle věci dějou a.. že je to jakoby normální. Takže když nehrajam deskovky, tak s tátou chodím normálně ven a jakože..no prostě vůbec jakože neřeším nějaký pohledy nebo blbý poznámky.. já ho tak prostě беру a.. myslím, že se není za co stydět nebo tak.. jakože neříkám, že bych to říkal všem na setkání, ale jakože..no..jakoby třeba kamarádi, co mě znaj dlouho nebo tak, tak to ví a jsou s tím úplně v pohodě..a já jim to normálně řekl a nikdy jsem se za to nějak nestyděl nebo tak.. a oni s tím byli taky v pohodě. Naopak většinou říkali, že jakoby..že je to hustý, že..je táta jakoby statečněj, že do toho jde a tak.. já jsem na něj vlastně i docela pyšnej. Ne, že bych skákal radostí nebo tak, ale.. jakože.. má můj obdiv vlastně..protože..není..jako asi to není lehký. Tím vším projít.. a jsem vlastně i docela pyšnej..že..se nebojí..jakože se s tím vším táta popral a pořád pere statečně..

Tak to je skvělé. Ještě se tě zeptám, jak ti bylo, kdy jsi zaregistroval fyzické změny rodiče? V čem to bylo těžké?

No.. jako byl to pro mě nezvyk.. ono to sice nebylo jakoby, že by jeden den vypadal jako chlap a druhý den jako ženská...ono to šlo tak nějak postupně.. a.. nevím, možná takovej ten první moment, kdy..se třeba namaloval, tak tam byla taková ta jako.. prostě byl to jakoby nezvyk. Že..tohle prostě chlapy nedělají, tak takovej ten první moment.. bylo těžký si zvyknout třeba na to líčení..na tu změnu šatníku a tak.. ale jen zezáčátku. Pak už mi to vůbec nepřišlo.. pak jsem to prostě bral tak, že, když se teda cítí jako žena, tak..asi tak chce prostě i vypadat a..jakože oblíkat se tak a vlastně..jakoby bylo vidět, že je takovej docela sebejistej a že se mu to líbí a tak..a tak jsem byl rád, že má radost. Pak jsem si na to prostě zvyknul..nějak mě to nepobuřovalo.. ani jakože někde venku jsem neměl nějak nepříjemnej pocit..že bych se styděl..prostě jsem šel vedle něho a bylo mi fuk, co si jak kdo myslí a tak...

Rozumím. Ještě se zeptám, jak tátou oslovuješ? Jaké bylo si zvykat na nové oslovení? V čem to bylo těžké?

Noo.. jako..já o něm mluvím pořád jako o tátovi.. protože to je prostě furt můj táta..takže když jsme doma, tak..mu prostě říkám tati.. je tam..je tam jakoby prostě nějaký zvyk a.. nevím.. prostě mu říkám tati. A když jsme někde venku..jakože mezi lidma, tak.. to mu tati teda neříkám..ne že bych se styděl nebo tak..ale.. nechci ho..jakože nějak dostávat do nějaký blbý situace..tak se snažím..no..bud' se tomu snažím vyhnout, jakože rodu..že mluvím přímo k němu.. neboo..když jakože kolem jsou lidi, tak se snažím tam dávat to -a.. ale je pravda, že..to -a mi tam..prostě mi tam nějak nejde. Jakože akceptuju všechno, to..to jako jo..ale je pravda, že je to pro mě trochu těžký občas tam to – a dát... na to jsem si ještě nějak..uplně jako nezvykl no..

Chápu.. pokud se nepletu, tvůj táta má za sebou operaci. Jaké jsi měl pocity, když se chystal tu operaci podstoupit? Co to pro tebe znamenalo?

Jojo, jednu má za sebou.. no.. jako..byl jsem zvědavěj..nebudu lhát, byl jsem zvědavěj..tak jsem si hledal jakože nějaký informace a..rizika a tak.. četl články různý.. protože já jsem takovej bojácej, co se operací a doktorů celkově týče..já celkově doktory nemusím..já se bojím i na injekci /smích/ tak jsem si hledal informace, abych..se jakoby uklidnil, že se tátovi nic nestane a tak.. tak jsem četl zkušenosti jiných lidí.. a to mi pomohlo no. Že už jsem se pak nebál.. a vlastně jsem mu to přál.. že..jakoby jestli se po tom bude cítit ještě líp, tak..tak jsem mu to přál..a je pravda, že on pak měl radost..bylo vidět, že se tešil ,až to

bude mít za sebou a... když jsem ho viděl pak spokojeného, tak jsem byl rád, že..že je i on spokojený.

Takže tam byl strach z rizik a když jsi si vyhledal informace, tak ti to pomohlo?

Jojo, přesně tak..

Když se zeptám, co ti na celé té situaci s tátou připadalo nejtěžší? A co ti pomohlo?

Noo..nejtěžší. Jako jednak asi to, když se naši rozváděli..jakože ta atmosféra ke konci jejich vztahu, tak to..to bylo takový těžký no.. tátovi jsem nic nezazlíval, to ne..jen.. prostě bylo blbý, když se hádali no. Tak jsem se vždy vypařil právě..za kámošema ven. Nebo poslouchal písničky.. jako ne že by to bylo nějak neúnosný, ale.. jako takovýto..taková ta těžší věc byla určitě tahle... pak akorát ještě ten malej strach před tou operací..já jsem fakt posera v tomhle..a tak jsem se trošku bál o tátu..jakože o jeho zdraví, ale.. jinak to bylo v pohodě.

Rozumím.. a když se rodiče rozváděli, tak jak jsi to měl s tím, ke komu půjdeš? Odpust mi, pokud je to nevhodná otázka..

Nee, to je v pohodě.. Ono to šlo tenkrát tak nějak mimo mě.. naši se tak nějak dohodli, že budu u mamky a já nijak jakože neprotestoval.. protože..jakoby jednak jsem tam byl zvyklej a.. jednak mi asi i bylo jedno, u koho budu..já je měl rád a mám rád oba stejně.. a.. ve finále jsem byl rád, že to jakoby rozhodli za mě, protože..bych si opravdu nechtěl vybírat /smích/ Ale myslím, že to je takhle v pohodě..že..jakoby vídám oba.. že i na toho tátu si čas najdu a..je to dobrý.

/smích/ To chápu.. hm..jak nyní vnímáš, že je tvůj otec ženou? Co to pro tebe vlastně znamená?

No..já tátu vnímám pořád jako tátu, jak jsem říkal. Prostě ho беру..jakoby беру, že je žena a jsem vlastně šťastnej, že..že je on šťastnej a..že máme spolu pořád hezkej vztah, že si i přesto jakoby rozumíme.. a když se nad tím zamyslím..když se jakoby podívám zpětně, tak..se to asi stát mělo. Prostě..to беру, jak to je a..nevidím to jako nějakou negativní zkušenost...

Přinesla ti tahle zkušenost něco nebo vzala ti naopak něco? Jak to vnímáš?

No..já myslím, že mi asi nic nevzala.. že to tak asi prostě mělo bejt a.. necítím se nějak jakože okradenej o něco..to vůbec.. A co mi to přineslo..? Tak určitě si myslím, že.. asi budu schopnej víc rozumět ženám, protože mám vlastně dvě za rodiče /smích/ a.. nevím.. asi je to prostě další zkušenost, která mě nějak jakoby posílila.

Tak to je skvělé, že to vidíš takhle. Momentálně mě nenapadá, na co bych se tě ještě zeptal.. takže jsme asi na konci a já bych ti moc chtěl poděkovat za to, že ses podělil o svůj pohled.

Není vůbec zač. Pokud ti to pomůže, tak budu rád..

Příloha č. 3: Ukázka kódování a kategorizace

Kategorie	Kódy	Citace respondenta
Prožitky	Šok Lítost Smutek z konfliktů Vděčnost otci Nestyděl jsem se Obdiv Strach Šťastnější	<p>„ ..byl jsem zaskočeněj.“</p> <p>„Mě bylo líto mamky a zároveň my bylo líto táty“</p> <p>„Prostě jsem byl smutnej spíš celkově kvůli těm konfliktům.“</p>
Těžkosti	Nový vzhled Oslovování Konflikty rodičů	<p>„Bylo těžký si zvyknout třeba na to líčení..“</p> <p>„..je to pro mě trošku těžký občas tam to -a dát.“</p> <p>„Prostě jsem byl smutnej spíš celkově kvůli těm konfliktům.“</p>
Proměna vztahu	Vztah dobrý Parťák Společné zájmy Méně společného času Mám ho pořád rád	<p>„Je takovej parťák.“</p> <p>„Máme spolu pořád hezký vztah.“</p> <p>„Já ho mám pořád rád..“</p>

Příloha č. 4: Ukázka komparace výpovědí

	LUCIE	PAVEL (domněnky)
Prožitky	Šok (Coming out) Lítost (Coming out) Absence studu (Sociální přechod) Opora matky (Sociální přechod) Konflikty rodičů Radost i strach z operace rodiče	Vzteky, naštvání (Coming out) Negativní prožitky (Proměna vzhledu) Operace bez prožitků
Těžkosti	Konflikty rodičů Oslovování	Stud Oslovování
Proměna vztahu	Beze změny Blížkost	Beze změny Blížkost